

Kennismiddag Wajong 18 juni 2008

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Algemeen	3
1.2	De verzamelde factoren per ICF domein van de negen onderzoeken	5
2	Samenvattingen van de onderzoeken	9
2.1	UMCG 'Participatiemogelijkheden in werk van Wajonggerechtigden'	9
2.2	TNO 'Routekaart naar werk'	11
2.3	Vilans 'wajong en bedrijfsleven'	14
2.4	Vilans 'De bijdrage van cluster-4 scholen aan de werktoekomst van hun leerlingen'	16
2.5	Breed Platform Verzekerden en Werk 'Jonggehandicapten op de arbeidsmarkt'	18
2.6	OSA 'Arbeidstoeleiding: plaatsing en behoud van werk voor jonggehandicapten, best practices, een Europees vergelijkend onderzoek'	19
2.7	Astri 'Stages voor studenten met een beperking'	20
2.8	Stichting Mind at Work 'Met rugzak naar werk' Drs. Elly J. Zeef/ Corine Sonke	23
2.9	EKZ AMC 'Voorspellende factoren voor succesvolle arbeidsparticipatie van jongvolwassenen in de Wajong met een somatische aandoening sinds de kinderleeftijd'	25
3	Kenmerken per onderzoek	26
3.1	UMCG 'Participatiemogelijkheden in werk van Wajonggerechtigden'	28
3.2	TNO 'Routekaart naar werk'	30
3.3	Vilans 'wajong en bedrijfsleven'	32
3.4	Vilans 'De bijdrage van cluster-4 scholen aan de werktoekomst van hun leerlingen'	33
3.5	Breed Platform Verzekerden en Werk 'Jonggehandicapten op de arbeidsmarkt'	35
3.6	OSA 'Arbeidstoeleiding: plaatsing en behoud van werk voor jonggehandicapten, best practices, een Europees vergelijkend onderzoek'	36
3.7	Astri 'Stages voor studenten met een beperking'	38
3.8	Stichting Mind at Work 'Met rugzak naar werk'	39
3.9	EKZ AMC 'Voorspellende factoren voor succesvolle arbeidsparticipatie van jongvolwassenen in de Wajong met een somatische aandoening sinds de kinderleeftijd'	41
4	Theoretische concepten	43
4.1	Overzicht theoretisch kader per onderzoek	43
4.2	Inzicht in de theoretische onderbouwing	44
5	Knelpunten	51
6	Andere onderwerpen	54
7	Overzicht externe betrokkenen per onderzoek	56
	BIJLAGE uit UKV 08-I	58

Liesbeth Vis, Kenniscentrum UWV, liesbeth.vis@uwv.nl

1 Inleiding

1.1 Algemeen

UWV heeft naar aanleiding van de subsidieronde december 2006 negen subsidievoorstellen gehonoreerd op het wajongthema. Omdat deze onderzoeken qua thematiek en onderzoeksterrein een nauwe samenhang vertonen, is het idee ontstaan om de onderzoekers met elkaar in contact te brengen. Dit gebeurt in de vorm van een kennismiddag die aan deze onderzoeken zal zijn gewijd. De onderzoekers zelf, de UWV-begeleiders van de onderzoeken en enkele deskundigen zijn hiervoor uitgenodigd. De middag zal in het teken staan van uitwisseling van kennis en ervaring. Het is niet de bedoeling om te sturen op model of instrumenten of anderszins.

De doelen voor de middag zijn globaal:

1. Onderzoekers met elkaar laten kennis maken, met elkaars onderzoek, incl achterliggende ideeën/knelpunten, gebruikte instrumenten, tussenresultaten, afstemming externe betrokkenen etc.,
2. Zo mogelijk voorwaarden aan te geven om vergelijkbaarheid van eindresultaten te bevorderen en versnippering tegen te gaan en
3. Zo mogelijk voorwaarden aan te geven om het algemeen belang in de onderzoeken te versterken.

Ter voorbereiding van de kennismiddag is aan de onderzoekers gevraagd om een aantal vragen te beantwoorden over hun onderzoek. De vragen hadden tot doel om inzicht te geven in:

1. onderzoeksconcepten en tussenresultaten,
2. theoretische achtergrond van de onderzoeken, voor zover van toepassing,
3. knelpunten met betrekking tot onderzoek,
4. andere punten die onderzoekers zelf graag aan de orde zien komen op de kennismiddag
5. externe betrokkenen bij het onderzoek, i.v.m. onderlinge afstemming bij benadering e.d.

De antwoorden hierop hebben bijgedragen aan de inhoud van deze reader, die nuttige informatie bevat voor de voorbereiding van het kennisgesprek.

Inzicht in de onderzoeksconcepten

Een achterliggend doel van alle onderzoeken is het vergroten van inzicht in mogelijkheden om (arbeids)participatie van jongeren met functionele beperkingen te bevorderen. Participatie van (een deel van) de doelgroep betreft altijd een van de uitkomsten. Verder verschillen de onderzoeken in doelen, aanpak, etc.

Om snel inzicht te kunnen geven in de verschillende onderzoeksconcepten zijn twee wegen bewandeld. Alle onderzoekers hebben een samenvatting van hun onderzoek opgesteld. Deze samenvattingen zijn in de reader te vinden in hoofdstuk 2.

Daarnaast is via een analyse van de onderzoeksvoorstellen bekeken welke kenmerken/rubrieken de ruggengraat van de onderzoeken vormen en snel inzicht geven in de onderzoeken. Dit betreft

- de *doelen* van de onderzoeken,
- de *doelgroep(en)* waar het onderzoek op betrekking heeft,
- de *relatie* van de doelgroepen met de wajong en
- de toegepaste *onderzoeksmethoden*.

Deze zijn per onderzoek gerubriceerd in een tabel (zie hoofdstuk 3) weergegeven.

Een ander belangrijk kenmerk per onderzoek betreft

- de factoren die per onderzoek worden gemeten en
- de instrumenten waarmee deze worden gemeten.

Ook deze zijn per onderzoek in een tabel (van hoofdstuk 3) opgenomen. De factoren (en meetinstrumenten) zijn gerubriceerd volgens het ICF-model (zie bijlage).

Welke factoren hebben relatie met arbeidsparticipatie?

Uit gesprekken met een aantal onderzoekers bleek dat het niet eenvoudig was om een keuze te maken welke factoren wel of niet te meten. Er zijn veel factoren die de participatie van jongeren met een beperking beïnvloeden, teveel om ze allemaal mee te nemen in een onderzoek. Voor het maken van een keuze bieden literatuur, gesprekken met deskundigen enz. onvoldoende handvat. Ook is er geen theoretisch concept waarin voldoende eenduidig wordt aangegeven welke factoren de participatie van de doelgroep beïnvloeden. Om dit probleem te tackelen worden hier in de reader twee handvatten aangereikt.

In de eerste plaats baseert een aantal onderzoekers zich bij hun onderzoek (deels) op een theoretisch concept. Informatie hierover, afkomstig van de onderzoekers, is in de reader opgenomen (hoofdstuk 4). Wie verder belangstelling heeft voor informatie/uitwisseling hierover wordt naar deze onderzoekers verwezen.

In de tweede plaats is per onderzoek een tabel opgenomen waarin de te meten factoren per onderzoek zijn verzameld (hoofdstuk drie). De structuur van deze tabellen is gebaseerd op de vijf domeinen van het ICF-classificatiemodel (zie bijlage). De te meten factoren van alle onderzoeken tezamen zijn vervolgens verzameld in één verzameltabel, die aan het slot van deze inleiding is opgenomen. Deze tabel geeft inzicht aan het totaal van de factoren die door de negen onderzoeken worden bestreken.

Op de kennismiddag zelf vormt deze tabel de basis van drie voordrachten, die betrekking hebben op de relatie tussen participatie van de doelgroep met achtereenvolgens 'persoonlijke factoren', 'beperkingen en stoornissen' 'externe factoren'. Deelname aan één van de drie workshops over deze onderwerpen geeft de mogelijkheid om inzicht in één van de onderwerpen te verdiepen.

Onderlinge afstemming ten aanzien van knelpunten, onderwerpen, externe betrokkenen.

In de reader wordt een overzicht geboden van de door de onderzoekers ervaren knelpunten (hoofdstuk 5) en interessante onderwerpen in het kader van de kennismiddag (hoofdstuk 6). Ook wordt per onderzoek een overzicht geboden, welke organisaties op welke wijze en in welke periode betrokken zijn bij het betreffende onderzoek (hoofdstuk 7). De bedoeling van deze informatie is om onderzoekers te faciliteren in het uitwisselen ervan. Bijvoorbeeld geeft dit onderzoekers de gelegenheid om de bijdragen van externe organisaties zo nodig onderling af te stemmen.

Het geheel overziend willen wij het volgende programma voorstellen, waarvan de hoofdmoot bestaat uit:

- Een algemene schets van de Wajongproblematiek en de rol die de onderhavige onderzoeken spelen bij de oplossing van deze problematiek
- Onze vragen beantwoorden vanuit drie invalshoeken van het ICF model, namelijk de relatie van resp stoornissen & beperkingen, van andere persoonlijke factoren, en van externe factoren met de participatie. Daarvoor eerst plenaire inleidingen vanuit die drie invalshoeken en
- vervolgens in deelsessies de problematiek en mogelijke oplossingen verder concretiseren en uitwerken. Bij dit laatste tevens elkaar deelgenoot maken van de te verwachten (tussen)resultaten., of de richting ervan.
- Tot slot een plenaire terugkoppeling en een informeel samenzijn om de als eerste genoemde doelstelling verder te faciliteren.

Het spreekt voor zich dat alle deelnemers vanuit hun eigen ervaringen met de onderzoeken participeren.

Een en ander leidt tot het volgende

Programma Wajong kennismiddag

12.30	Inloop met broodjes en koffie
13.00	Opening, Jos Kok, hoofd Kenniscentrum UWV
13.10	Inleiding op de wajongproblematiek, Ed Berendsen
13.45	Inleiding op ICF-domeinen - Invloed van persoonlijke factoren op participatie, Anja Holwerda, Sandra Brouwer, onderzoekers UMCG - Invloed van Stoornissen en beperkingen op participatie, Elly Zeef, directeur Mind at Work - Invloed van externe factoren op participatie, Edwin de Vos, onderzoeker TNO
14.30	Koffie/Thee pauze
14.45	Deelsessies met discussies onder leiding van de inleiders, - Invloed van persoonlijke factoren op participatie, - Invloed van Stoornissen en beperkingen op participatie - Invloed van externe factoren op participatie
15.45	Terugkoppeling deelsessies en plenaire discussie
16.25	Afsluiting
16.30	Borrel

1.2 De verzamelde factoren per ICF domein van de negen onderzoeken

In onderstaande tabel zijn alle factoren verzameld die in één of meer onderzoeken in het kader van het Wajong onderzoek worden gemeten.

Domein	Factoren
Persoonlijke factoren	Kenmerken (geslacht, leeftijd, opleidingsniveau) Psychosociale factoren, <ul style="list-style-type: none"> - (Motivatie (1x) - sociale aanpassing, - inschatting functioneren door betrokkenen (school, ..etc) - sociaal-emotionele problematiek Factoren m.b.t. arbeidsvermogen, <ul style="list-style-type: none"> - vaardigheden, - arbeidsmogelijkheden, - probleemoplossend vermogen, - perceptie eigen arbeidsmarktpositie, - inschatting arbeidsvermogen door overige betrokkenen (school, etc.) - wensen, behoeften jongeren tav ondersteuning, stage, arbeid) Ontwikkelingsfactoren <ul style="list-style-type: none"> - mijlpalen, - ontwikkelingsmijlpalen - invloed gedrag ouders - leerachterstanden schoolprestaties - Intelligentie - schooluitval Medische achtergrond, kwaliteit van leven Diverse items in Europees verband
Stoornissen	8 categorieën gedragsstoornissen somatisch psychisch Diagnose, betreft diverse problematiek Betreft ernstige gedragsproblematiek, ontwikkelingsstoornissen vooral autisme, beperkte psychiatrische problematiek) maar, niet alle leerlingen hebben medische problemen Diverse stoornissen Items in Europees verband Alle stoornissen, zichtbaar, niet zichtbaar. Wel of geen Wajongstatus Chronisch somatische aandoeningen
Beperkingen	Beperkingen als gevolg van gedragsstoornissen Alle voorkomende functionele beperkingen diverse typen beperkingen Wijzigingen in gedrag als gevolg van interventies Diverse beperkingen Items in Europees verband Aard van de problemen ten aanzien van verkrijgen, uitvoeren en behouden van stages (voorbereidend op beroep/werksituatie) als gevolg van de beperkingen Beperkingen als gevolg van aandoeningen van de doelgroepen
participatie	Begeleiding <ul style="list-style-type: none"> - Succesfactoren in de begeleiding naar werk en de rol van nazorg - Handvat tav ontwikkeling werkvaardigheden - Relatie van begeleidingsaanpak met (arbeids)participatie - Belemmerende en bevorderende factoren Vinden van werk <ul style="list-style-type: none"> - Belemmerende en bevorderende factoren tav arbeidsparticipatie, zowel toeleidingstraject tbv activering/werk als behoud van werk in brede zin (dagbesteding, WSW en regulier werk) - Belemmerende en bevorderende factoren - Praktische oplossingen actoren voor specifieke problemen - participatieproblemen,

-
- Ervaringen van de jongeren, uitoefenen van werk, carrièreperspectief
  - info behoeften van stagebedrijven, knelpunten ten aanzien stages
  - doelstelling, toekomst na school, beroep, oordeel over functionerenrelatie met interventies
  - Arbeidsintegratie-opbrengsten van scholen, verdeeld naar 4 uitstroomdoelen (betaald werk regulier, WSW, dagbesteding of vervolgonderwijs)

Behouden van werk

- duurzaamheid,
- Belemmerende en bevorderende factoren
- participatieproblemen,
- Ervaringen van de jongeren met uitoefenen van werk, Typering werk
- Plaatsing,
- type werk,
- collega's,
- aantal uren,
- tevredenheid, loonwaarde, kosten, aanpassing functie
- Type plaatsing (werk stage anderszins)
- carrièreperspectief
- carrièreperspectief
- info behoeften van stagebedrijven, knelpunten ten aanzien stages
- Items in Europees verband,
- inzicht in succes/faalfactoren,

Externe factoren

Interventies

- Inzicht in (combi) interventies en succesfactoren trajectaanbod en verbetermogelijkheden, ook landelijk
- Welke assessment methoden zijn geschikt?
- Kosten/baten van interventies
- Succesfactoren
- Aard begeleidingstraject (procesgang, middelen, betrokken actoren)
- Ingezette instrumenten en regelingen
- Relatie met zorgtraject
- wijze van begeleiding
- kenmerken reïntegratiebedrijf (kwaliteit?)
- Ervaringen van de doelgroep met betrokkenen
- Welke hulp bij vinden/houden werk
- Welke voorzieningen? Jobcoach?

werkgever,

- kenmerken als grootte, branche, fysieke omgeving, branche, etc.
- type werk,
- mogelijkheden voor aanpassingen zoals jobcarving,
- aannamebeleid,
- attitude ervaringen met Wajong,
- ondersteuning op werkplek,
- Ervaringen van de doelgroep met betrokkenen
- Welke hulp bij vinden/houden werk

Zorgorganisaties

- zorg
- Wonen
- Welke hulp in het kader van participatie
- Revalidatietrajecten van o.a. Emma kinderziekenhuis
- Overige hulp/begeleiding

Scholen

- Betrokkenen,
  - cluster 4- onderwijs,
  - beschrijving soort onderwijs,
-

-
- arbeids/activering gerichte inspanningen van school ter voorbereiding naar activering/werk en gericht op werk,
  - knelpunten/mogelijkheden transitieproces school/werk
  - Ervaringen van de doelgroep met betrokkenen
  - procedurele belemmeringen in studieprogramma's en in begeleiding op de onderwijsinstellingen,
  - Welke hulp bij vinden/houden werk
  - Inzicht in de rol van stagedocenten/coördinatoren van de opleidingen en mogelijke verbeteringen (ook in curriculum van opleidingen)
  - Belemmeringen en mogelijke oplossingen ten aanzien van stages
  - Welke informatie/facilitering hebben stagebedrijven /opleidingen nodig?
  - Begeleiding op school
  - LWOO-toekenning risicoleerling VMBO

Sociale omgeving Wajonger

arbeidsmarktfactoren

Items in Europees verband, in de zes geselecteerde Europese landen :

- Specifieke wet/regelgeving
- Voorzieningen/vormen van ondersteuning
- Mogelijkheden voor arbeidsparticipatie
- Werkklimaat tav jonggehandicapten?
- Welke betrokken instituties?
- Best practices?

Revalidatietrajecten van o.a.

Emma kinderziekenhuis

Overige hulp/begeleiding

---

2 Samenvattingen van de onderzoeken

2.1 UMCG 'Participatiemogelijkheden in werk van Wajonggerechtigden'

Participatiemogelijkheden in werk van Wajonggerechtigden: cohortstudie met 2-jarige follow-up

(Financiering: UWV)

Onderzoeker

drs. Anja Holwerda, a.holwerda@med.umcg.nl, 050-363 8274

Projectteam Sociale Geneeskunde UMCG

dr Sandra Brouwer, prof. dr Jac van der Klink, prof. dr Johan Groothoff

Samenvatting

Dit project richt zich op de mogelijkheden voor arbeidsparticipatie van Wajonggerechtigden. Kennis over de participatiemogelijkheden van de Wajongers in arbeid en de factoren die het benutten van deze mogelijkheden in de praktijk beïnvloeden is beperkt beschikbaar.

Het *doel* van het project is tweeledig:

1. beschrijving van de groep Wajonggerechtigden na instroom in de Wajong;
2. in kaart brengen van de factoren die van invloed zijn op de mogelijkheden voor arbeidsparticipatie van Wajonggerechtigden.

Vraagstellingen die zijn geformuleerd voor beschrijving van het gehele cohort luiden:

1. Wat zijn de persoonlijke kenmerken van de subgroepen Wajongers?
2. Over welke participatiemogelijkheden beschikken zij op basis van de claimbeoordeling?
3. Op welke manier worden deze mogelijkheden benut en participeren de Wajongers in de maatschappij?
4. Hoe is het beloop in participatie van deze subgroepen Wajongers over een termijn van 2 jaar?

De vraagstellingen die geformuleerd zijn ten aanzien van participatiemogelijkheden in regulier werk luiden:

1. Welke factoren beïnvloeden het toeleidingstraject van Wajongers naar werk?
2. Welke factoren beïnvloeden het behoud van werk?
3. Welke (praktische) mogelijkheden worden door de actoren genoemd als potentieel relevant om specifieke problemen bij het verkrijgen en behouden van regulier werk op te lossen?
4. Welke van deze oplossingen zijn door de actoren toegepast en wat is het effect ervan geweest met name met betrekking tot succesvolle integratie?

Ten aanzien van de beïnvloedende factoren worden de kenmerken van Wajongers, de werkgevers, en het begeleidingstraject cq de procesgang (ingezette middelen, betrokken actoren etc) in het onderzoek meegenomen (zie afbakening).

Het project betreft een prospectief *cohortonderzoek* met een follow-up periode van 2 jaar

In de *eerste fase* worden vragenlijsten ontwikkeld die in de tweede fase van het onderzoek worden gebruikt om informatie te verzamelen. Op basis van literatuur, dossieranalyses, relevante beleidsstukken, interviews en het organiseren van een expertmeeting wordt geïventariseerd welke factoren de integratie in arbeid bevorderen danwel belemmeren. Factoren die in het onderzoek worden meegenomen zijn de kenmerken van Wajongers, kenmerken van de werkgevers (indien van toepassing) en de aard van het begeleidingstraject (de procesgang, ingezette middelen, betrokken actoren, etc).

In de *tweede fase* worden in samenwerking met het UWV regio Noord (Groningen, Friesland, Drenthe) gedurende 1 jaar alle nieuwe Wajonggerechtigden (na de claimbeoordeling) geïnccludeerd in het onderzoek. De totale groep wordt vervolgens 2 jaar gevolgd in de tijd. Op 3 *standaard meetmomenten* worden gegevens verzameld over de persoonskenmerken van de Wajonger, de eventueel gevolgde scholings- en begeleidingstrajecten en eventuele werkervaring: op het moment van includeren, na 1 jaar follow-up en na 2 jaar follow-up. Daarnaast vindt kwalitatieve verdieping plaats door middel van casestudies van een aantal Wajonggerechtigden in regulier werk.

Op basis van kwalitatieve en kwantitatieve data-analyses worden de kenmerken van de Wajonggerechtigden beschreven en onderzocht welke factoren de integratie in regulier werk beïnvloeden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in 6 subgroepen Wajonggerechtigden, te weten 1. Geen duurzaam benutbare mogelijkheden (GDBM), 2. tijdelijk GDBM, 3. geen arbeidsmogelijkheden, 4. dagbesteding, 5. WSW-verband, 6. regulier werk.

Op basis van het onderzoek wordt een aangepast intakeformulier voor de arbeidsdeskundige jonggehandicapten ontwikkeld en wordt een overzicht opgesteld van factoren met een voorspellende waarde voor arbeidsparticipatie.

Op dit moment is kennis over de participatiemogelijkheden van de Wajongers in werk en de factoren die het benutten van deze mogelijkheden in de praktijk beïnvloeden beperkt beschikbaar. Dit onderzoek wil een bijdrage leveren aan het beter benutten van de arbeidsparticipatiemogelijkheden van Wajonggerechtigden.

Planning

- Voorlichting van en uitwisseling met partners over onderzoek: februari – april 2008
- Literatuurstudie: februari – mei 2008
- Ontwikkeling vragenlijsten: mei – juni 2008
- Expertmeeting: najaar 2008
- Pilot uittesten vragenlijsten: september 2008
- Start inclusie Wajongers: oktober 2008 – oktober 2009
- Follow-up 1^e jaar: oktober 2009 – oktober 2010
- Follow-up 2^e jaar: oktober 2010 – oktober 2011
- Eindrapport beschikbaar: maart 2012

2.2 TNO 'Routekaart naar werk'

Samenvatting Routekaart naar werk voor jongeren met gedragsmoeilijkheden

TNO Kwaliteit van Leven

Edwin L. de Vos

023 554 9952

Edwin.devos@tno.nl

Einddatum: begin augustus 2009

Nederland heeft te maken met een toename van het aantal jongeren met een Wajong-uitkering en het gebruik van voorzieningen door jongeren. Een aanzienlijk deel van deze jongeren heeft ernstige gedragsstoornissen, waardoor zij niet of moeilijk functioneren op school en werk. Dit onderzoek betreft het ontwikkelen van een *Routekaart naar werk voor jongeren met gedragsmoeilijkheden*¹. Met het onderzoek willen we handvatten bieden voor beleid, en de uitvoering daarvan, om 15- tot 25-jarigen met ernstige gedragproblemen vanwege psychische stoornissen succesvol te begeleiden bij onderwijs, stage en werk.

Doel Dit project heeft tot doel:

- 1. Goede praktijken te analyseren waarbij jongeren succesvol worden begeleid bij scholing en het vinden en behouden van stageplaatsen en werk.*
- 2. Concrete handvatten te bieden voor het effectief pareren van de oorzaken van de toename van het beroep op Wajong-uitkeringen en voorzieningen.*
- 3. Concrete handvatten te bieden voor optimalisering van het trajectaanbod inzake behoud en ontwikkeling van werkvaardigheden door combinatie en synergie van voorzieningen op de terreinen van zorg, werk, wonen en onderwijs.*

We brengen oplossingen in kaart voor een integraal aanbod van voorzieningen op het gebied van zorg, begeleiding, scholing en werk. De nadruk op verbetering van de uitvoeringspraktijk door en met begeleidende instanties én hun ketenpartners in een integrale aanpak (combi-interventies) maakt het een uniek project.

Het project beoogt bij te dragen aan behoud, herstel of bevordering van de arbeidsgeschiktheid van 15- tot 25-jarigen, vermindering van het beroep op de Wajong en vergroting van het aanbod van gekwalificeerde werknemers. Opgedane kennis en ervaring komt ook beschikbaar voor andere aanbieders van interventies en vergelijkbare doelgroepen.

Kernvraag De kernvraag luidt: *Welke combi-interventies van begeleiding bij zorg, werk, wonen en onderwijs van jongeren met ernstige gedragstoornissen vanwege psychische stoornissen zijn succesvol? Wat zijn de (institutionele en beleidsmatige) voorwaarden om via deze aanpak de jongeren succesvol te begeleiden op de weg van leren naar werk?*

Samenwerking In het onderzoek beschrijven we interventies en effecten. We inventariseren en analyseren de voorwaarden voor een succesvolle ondersteuning van jongeren naar (begeleid) werk en voor een beperking van instroom in de Wajong. Dit gebeurt in samenwerking met organisaties die aan deze doelgroep ondersteuning en begeleiding bieden, onder meer met jobcoaches. Het betreft 'Stichting Zuidwester', uitvoerder van zorg en dienstverlening aan de doelgroep jongeren in zuid-west Nederland en 'De Overstap' te Zwolle/Hengelo, Stterk in Werk en hun ketenpartners. Door middel van een quasi-experimentele onderzoeksopzet via een panelstudie stellen we vast welke combinaties van de door praktijkonderwijs, scholen, zorgorganisaties en bedrijven toegepaste methoden (begeleiding, stages) succesvol zijn voor de door hen begeleide jongeren met ernstige

¹ De aanvraag valt onder de subsidiethema's, 1.b. Re-integratie-instrumentarium Jonggehandicapten en Wajong en 1.c. Preventie instroom Wajong.

gedragsproblemen. Daarbij gaan we na wat de succesfactoren zijn en de rol van de nazorg.

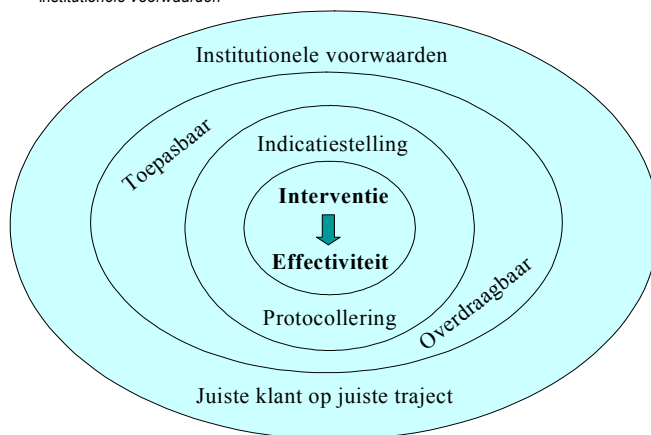
Methode Bij dit onderzoek hanteren we een door ons eerder beproefde aanpak en analysemethode voor de effectevaluatie van interventies en dienstverlening door netwerkorganisaties. Het betreft onderzoekstriangulatie, een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve methoden. Er zijn effectmetingen van interventies op individueel niveau (outcome) en metingen van het uitvoeringsproces en de ervaringen daarmee (output).

Centraal in de gegevensverzameling staat het panelonderzoek, waarbij we 250 jongeren met verschillende typen gedragsstoornissen (leeftijd 15 - 25 jaar) en hun begeleiders/coaches intensief volgen en bevragen. De jongeren zijn afkomstig uit/werkzaam in de provincies Zuid-Holland, Zeeland, Noord Brabant, Limburg Flevoland, noord Gelderland en Overijssel en Twente. We meten over een periode van 18 maanden drie keer hun ontwikkeling als gevolg van interventies. Bij aanvang van het project werken 150 jongeren bij een bedrijf en 100 volgen een opleiding, waarvan de helft met bedrijfsstage. Zowel de kwalitatieve als de kwantitatieve resultaten van de interventies worden vastgesteld. Documentanalyses en interviews met begeleiders en sleutelpersonen en twee expertmeetings completeren de gegevens voor beoordeling van de uitvoeringsprocessen en de resultaten.

Mainstreaming Tenslotte onderzoeken of en zo ja, op welke wijze de uitkomsten zijn te extrapoleren naar het landelijke niveau van de Wajong-populatie. Daartoe analyseren we gekoppelde UWV-bestanden en EBB-bestanden, beide afkomstig van het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS en voor een belangrijk deel al beschikbaar bij TNO². Hiermee gaan we na in hoeverre de resultaten algemene toepasbaar en generaliseerbaar zijn.

Tevens onderzoeken en analyseren wij de institutionele voorwaarden voor de optimale inzet van interventies voor de doelgroep. Wat is nodig om de juiste klant op het juiste traject te krijgen? Dit gebeurt op basis van gegevens uit bovengenoemde deelonderzoeken en de expertmeetings.

Figuur 1: Onderzoeksopzet: Interventie & effect, protocol, toepasbaarheid en institutionele voorwaarden

Resultaten Het is onze bedoeling dat het project een innovatieve methodiek (of methodieken) oplevert, gebaseerd op klantprofielen voor de integrale begeleiding van en zorg voor jongeren met ernstige gedragsstoornissen tijdens het leren van vaardigheden voor een reguliere baan en bij het vervullen van die baan. Wij streven ernaar de praktische oplossingen die het project oplevert direct te verspreiden via het project, via het netwerk van aanbieders van zorg en begeleiding die bij het project zijn betrokken, via publicatie van artikelen en een conferentie.

Tussenresultaten

Expertmeeting

² In het kader van het lopende TNO onderzoek 'Perspectief voor langdurig zieken' (zie voorstel Van Vuuren en Sanders, 2006) dat wordt gefinancierd uit UWV-subsidie.

De 1ste Expertmeeting (fase 4) van het UWV-subsidie-onderzoek stond gepland in juni 2008. Maar aangezien het TNO onderzoek naar de Participatie van Wajongers voor SZW in februari is gestart met daarin een Expertmeeting met vergelijkbare thema's als het huidige Routekaart-onderzoek voor UWV, is voorgesteld om deze expertmeeting niet tweemaal plaats te laten vinden. Op 12 maart 2008 vond de expertmeeting tbv SZW 'onderzoek Wajongers naar werk' plaats.

De resultaten daarvan zijn beschreven in het TNO-rapport 031.13079.01.01, Participatiemogelijkheden van Wajongers. De publicatie van deze en andere wajong rapporten voor SZW kan nog wel eens lang duren. Het voorstel van de Minister voor aanpassing van de Wajong gaat niet begin mei naar de kamer (mede vanwege 27 jaarsproblematiek bij WWB, dat eerst geregeld moet worden) en alle werkzaamheden en acties zijn stilgelegd.

In het TNO-onderzoeksrapport zijn ook de resultaten van gesprekken met deskundigen, waaronder de medewerkers en directie van Sterk in Werk, De Overstap en Zuidwester voor Werk, opgenomen.

2.3 Vilans 'wajong en bedrijfsleven'

Project "wajong en bedrijfsleven":

1. Algemene projectgegevens

Uitvoering Vilans in samenwerking met TNO
Contactpersoon: L. Bosch
Tel. 06-41596058
Email: L. Bosch@vilans.nl
Beoogde einddatum: dec.2008

2 Doelstelling/vraagstelling

Het project wil het inzicht vergroten in het proces van re-integratie van Wajongers en door aandacht te besteden aan verschillen in wijze van re-integratie tussen kleine en grote werkgevers. Uit onderzoek door UWV is bekend dat er meer Wajongers bij kleine bedrijven werken dan bij grote bedrijven. Waar dit verschil door veroorzaakt wordt is niet bekend.

Er is tot nog toe niet specifiek gekeken naar de samenhang tussen kenmerken van de werkgever (o.a. aannamebeleid, organisatie van ondersteuning op de werkplek, type werkzaamheden, omgevingsfactoren op de werkplek) en kenmerken van de Wajonger. Verder is niet onderzocht op welke wijze de begeleidende organisaties (re-integratiebedrijven, onderwijs en UWV) werk (helpen) zoeken voor Wajongers, in hoeverre en waarom die werkgeversbenadering wordt beïnvloed door kenmerken van werkgevers (zoals omvang) en hoe dat vervolgens uitpakt voor de toetredingskansen in werk voor de Wajongers. Het feit dat veel Wajongers met een baan relatief vaak werken in kleine bedrijven kan erop duiden dat arbeidsmogelijkheden bij grote werkgevers onbenut blijven.

Het project richt zich op bevorderen van de participatie van Wajongers. Dit is in het belang van de Wajongers zelf, de werkgevers (aangezien het effectieve arbeidsaanbod vergroot wordt) en de maatschappij (vergroting benutting productiviteit en verlaging beroep op uitkeringen, sociale inclusie: iedereen kan meedoen). Als duidelijk is wat bepalende factoren zijn voor het in dienst nemen en houden van Wajongers bij kleine en grote bedrijven, dan kunnen betrokken partijen zoals re-integratiebedrijven, onderwijs en UWV nauwkeuriger bepalen waar op de arbeidsmarkt kansen en mogelijkheden liggen en hoe zij daar met hun dienstverlening beter op in kunnen spelen richting grote (of kleine) bedrijven.

Centrale vragen

Het project is gericht op het beantwoorden van de volgende vragen:

- Hoe komt het dat er meer Wajongers bij kleine bedrijven werken dan bij grote bedrijven?
- Zijn er mogelijkheden om meer Wajongers in grote bedrijven te plaatsen?
- En zo ja: op welke wijze kunnen deze onbenutte arbeidsmogelijkheden worden vergroot binnen grote bedrijven, zodat meer Wajongers een duurzame arbeidsplek kunnen vinden?

3. Tot welke resultaten het project leidt.

1. Inzichten in verschillen in het proces van re-integratie van Wajongers bij kleine en grote bedrijven.
2. Inzicht in de interventies van re-integratiebedrijven, onderwijs en UWV richting werkgevers bij de re-integratie van Wajongers.
3. Inzicht in voorwaarden waaronder succesvolle re-integratie van Wajongers bij (grote en kleine) bedrijven plaats kan vinden.
4. Adviezen voor oplossingsrichtingen om de participatie van Wajongers bij grote werkgevers te vergroten.

4. Korte omschrijving onderzoeksmethodiek

Om in het vervolg van het onderzoek goed vorm te kunnen geven, is het van belang om de heersende inzichten op de verschillende onderdelen te inventariseren. Dit zullen we doen aan de hand van:

- een kleine literatuursearch naar de meest relevante onderzoeken en theorieën;
- enkele interviews met sleutelfiguren (werkgever (groot/klein), re-integratie, onderwijs en UWV)

Voortbouwend op de literatuursearch en interviews organiseren we twee expertmeetings met deskundigen van diverse relevante 'werelden' (re-integratie, onderwijs, bedrijfsleven, werkgeversplatform, P&O, werving en selectie, arbeids- of beroepkundige, uitvoerders).

Aan de hand van een korte gespreksnotitie willen we alle beschikbare kennis en informatie combineren, belemmeringen inventariseren en oplossingsrichtingen formuleren. Expertmeetings geven zo zicht op oplossingen en zorgen tegelijkertijd voor verspreiding van de resultaten.

Volgend hierop

- Effectmeting over re-integratietrajecten van wajongers bij één re-integratiebedrijf (kwantitatieve analyse door TNO)
- Enquêteering werkgevers. Een verschillenanalyse (50 à 100 werkgevers) met feitelijk wajongers in dienst.

2.4 Vilans 'De bijdrage van cluster-4 scholen aan de werktoekomst van hun leerlingen'

Organisatie

Vilans

Contactpersoon

Branko Hagen
030-7892383
b.hagen@vilans.nl

Titel

De bijdrage van cluster 4 scholen aan de werktoekomst werk van hun leerlingen

Eind project

Medio 2009

Doelstelling/vraagstelling

Om de Wajongproblematiek positief te kunnen beïnvloeden, is versterking van de voorbereiding op een werktoekomst via het onderwijs een belangrijk speerpunt. Wat scholen op dit terrein ondernemen en hoe leerlingen op de arbeidsmarkt terecht komen, daar is weinig over bekend. Daarmee is het tevens moeilijk om te bepalen hoe het onderwijs versterkt zou kunnen worden. Cluster 4 is onderdeel van het special onderwijs waar een relatief grote groei is waar te nemen en ook de instroom vanuit deze vorm van onderwijs naar de Wajong is aanzienlijk. Overigens: Cluster 4 scholen hebben geen wettelijke taken om hun leerlingen voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Er is daarom gekozen voor de volgende vraagstelling.

In welke mate dragen Cluster 4 scholen bij aan het bevorderen van de mogelijkheden tot het verkrijgen en verrichten van arbeid van hun leerlingen, met welk resultaat en hoe zou dat resultaat verbeterd kunnen worden?

Beoogde resultaten

Die resultaten zijn:

- een beter beeld van wat Cluster 4 onderwijs is, wat doet deze scholen en wie zijn hun leerlingen
- een beter (door meer geledingen gedeeld) beeld over hoe cluster 4 scholen bijdragen aan het transitieproces van school naar werk
- een beter beeld van de arbeidskansen en -belemmeringen van de cluster 4 leerlingen
- een beter beeld van wat er nodig is om de doorstroom van leerlingen uit cluster 4 naar betaald werk verder te bevorderen
- een stimulans voor de cluster 4 scholen om met elkaar tot verdere verbeteringen te komen

Onderzoeksmethodiek

Voor een algemeen beeld van cluster 4:

- We bestuderen informatie en literatuur van en over de cluster 4 scholen
- We interviewen de mensen van de vereniging cluster 4.

Om te achterhalen wat scholen doen en wat dat opbrengt

- Interviews met scholen, 15 geselecteerde scholen, over wat zij doen voor hun leerlingen in proces van school naar werk (keuze van de school)
- 4 meetmomenten om de bijdrage van scholen te meten op het niveau van een leerling (a-select toegewezen).

- o Eerste moment mei, onder groep die school gaat verlaten (uitstroom in zicht)

- o Tweede moment, wanneer school is verlaten (uiterlijk half jaar na eerste meetmoment), en met welke (daadwerkelijke) uitstroom

- o Derde moment, 2 maanden na tweede meetmoment

- o Vierde moment. 6 maanden na uitstroom

Er worden 150 leerlingen gevolgd, via webenquêtes.

We doen dit via uitzetten van weblijsten op 15 scholen (a-select). De scholen kiezen a-select leerlingen die uitstromen naar regulier betaald werk, WSW, dagbesteding of vervolgonderwijs. Via analyses kunnen we een overzicht krijgen wat scholen doen en voor de diepte diverse vergelijkingen maken tussen scholen (actieve en passievere; populatieverschillen, uitstroomverschillen enz.)

- We gaan specifiek naar 15 ex-leerlingen kijken die naar regulier betaald werk zijn doorgestroomd en vragen andere ondersteuners in het transitieproces (bijvoorbeeld UWV, werkgever, jobcoach) hoe zij tegen de leerling en de rol van de school aankijken.

Om de arbeidsmarktkansen van cluster 4-leerlingen te kunnen beschrijven

- Interview met scholen en later betrokkenen in het transitieproces
- De groep leerlingen die we volgen, diverse kenmerken en uitstroomresultaten

- Nader bezien of we UWV gegevens uit het dossieronderzoek eraan toe kunnen voegen (was bij schrijven voorstel nog niet voldoende over bekend)

Om te kunnen bepalen hoe het transitieproces versterkt kan worden

- Beoordelen resultaten van de eerste 4 meetmomenten
- Organiseren expertmeeting hierover

2.5 Breed Platform Verzekerden en Werk 'Jonggehandicapten op de arbeidsmarkt'

Samenvatting van het onderzoek

Project 5: 'Jonggehandicapten op de arbeidsmarkt'

Organisatie: Breed Platform Verzekerden en Werk
Contactpersoon: Neeltje Huvenaars
Telefoon: 020 4800355
Email: nhuvenaars@hotmail.com
Verwachte einddatum project: 1 oktober 2008

Doelstelling

Het doel van het project is om inzicht te krijgen in de ervaringen van jonggehandicapten die werken of op zoek zijn naar werk en de aspecten die daarbij een positieve dan wel negatieve rol spelen.

Met jonggehandicapten worden bedoeld Wajongers en mensen die op hun 17de of tijdens hun studie beperkingen al beperkingen hadden voor werk maar geen recht hebben op Wajong.

De hoofdvragen bij dit onderzoek zijn:

- Welke ervaringen hebben jonggehandicapten op de arbeidsmarkt?
- Welke belemmerende en bevorderende aspecten ervaren jonggehandicapten op de arbeidsmarkt?

De deelvragen zijn:

- Welke ervaringen hebben jonggehandicapten bij het zoeken en vinden van werk?
- Welke hulp hebben jonggehandicapten daarbij gehad?
- Op welke manier zijn de jonggehandicapten die werken aan hun baan gekomen?
- Welke rol speelde de beperking bij het zoeken en vinden van een baan?
- Welke rol speelt de beperking bij het uitoefenen van het werk?
- Van welke voorzieningen maken de jonggehandicapten gebruik?
- Hoe ervaren zij hun werk? Is hun beperking een belemmering?
- Hoe zien de jonggehandicapten hun arbeidsmarkt positie? Kunnen zij makkelijk wisselen van baan? Kunnen zij carrière maken binnen hun organisatie?

Resultaten

Het project levert de volgende concrete producten op:

- Een rapportage waarin een overzicht wordt gegeven van ervaringen van een aantal jonggehandicapten op de arbeidsmarkt en aanbevelingen worden gedaan.
- Daarnaast worden op basis van de verzamelde gegevens 5 goede praktijken beschreven en gepubliceerd op de website van het BPV&W.

Methodiek

De gegevens worden verzameld middels een internetenquête. De enquête is voorgestructureerd en biedt ook vrije ruimte waarop respondenten hun 'verhaal kwijt kunnen'. Om een goed beeld te krijgen van de respondenten aan het onderzoek wordt een aantal persoonskenmerken gevraagd (geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, soort handicap/stoornis, inkomen). Op basis van deze gegevens zal in de rapportage duidelijk worden aangegeven van welke groep mensen de ervaringen afkomstig zijn.

In de enquête vragen we respondenten contactgegevens achter te laten voor verdiepende interviews. We bellen minstens 20 respondenten voor een aanvullend interview waarin nader op de ervaringen van de respondent wordt ingegaan. De insteek van het project is kwalitatief.

Tussenresultaten

De enquête loopt sinds begin maart 2008. Inmiddels hebben 68 respondenten de enquête ingevuld. Van hen heeft:

- 64% een Wajong-uitkering, 36% had wel een beperking op 17de of gekregen tijdens studie.
- 40% werkt: 25% reguliere betaalde baan, 6% WSW, 6% vrijwilligerswerk, 3% overig.
- 60% werkt niet, van deze mensen is 32% wel op zoek naar werk.
- De meeste mensen die niet werken en ook niet zoeken naar werk doen dat niet omdat ze nog een opleiding of behandeling volgen of omdat geen mogelijkheden zien om te werken vanwege hun beperkingen.

2.6 OSA 'Arbeidstoeleiding: plaatsing en behoud van werk voor jonggehandicapten, best practices, een Europees vergelijkend onderzoek'

Samenvatting onderzoek OSA

Arbeidstoeleiding, plaatsing en behoud van werk voor jonggehandicapten, "Best practices, een Europees vergelijkend onderzoek.

1) Algemeen

Organisatie: OSA/Universiteit van Tilburg
Contactpersoon: Irmgard Borghouts-van de Pas
Telefoon: 013-4668066
E-mail: i.borghoutsvdpas@uvt.nl
Titel project: Arbeidstoeleiding, plaatsing en behoud van werk voor jonggehandicapten, best practices, een Europees vergelijkend onderzoek
Verwachte einddatum: september 2008

2) Doelstelling/vraagstelling

Het doel van het project is om inzicht te krijgen in verschillende systemen (instituties en wet- en regelgeving) ten aanzien van de arbeidstoeleiding, plaatsing en behoud van werk voor jonggehandicapten in Europa. Daarnaast staat een Europese vergelijking van nationale 'best practices' centraal in het project. Welke lessen kan Nederland leren uit de verschillende Europese praktijken?

De centrale probleemstelling luidt als volgt:

Wat zijn de overeenkomsten en verschillen in de systemen (instituties en wet- en regelgeving) ten aanzien van de arbeidstoeleiding, plaatsing en behoud van werk voor jonggehandicapten in Europa (zes verschillende landen) en welke lessen kunnen uit "nationale best practices" worden geleerd?

3) Resultaten/output

De resultaten uit zes Europese³ landen worden door de UvT/OSA geanalyseerd en beschreven in een Nederlandstalig rapport. Bij de beschrijving hanteren wij de Nederlandse situatie als referentiepunt.

4) Korte omschrijving onderzoeksmethodiek

De onderzoeksmethode is kwalitatief van aard: deskresearch/literatuur- en casestudieonderzoek. Het doel van het onderzoek is niet om een representatief beeld te geven hoe vaak bepaalde praktijken voorkomen. Het is een inventarisatie van de systemen, wet- en regelgeving en van goede praktijkvoorbeelden hoe in het buitenland gekeken wordt naar de mogelijkheden voor jonggehandicapten om aan het werk te komen en te blijven. Welke oplossingen zijn er bedacht en wat kan Nederland hiervan leren? We maken op voorhand geen onderscheid naar ziektebeelden en handicaps. We willen weten welke mogelijkheden er voor de jonggehandicapten in het buitenland zijn om toe te treden tot de arbeidsmarkt en aan het werk te blijven, ondanks de lichamelijke of geestelijke beperkingen.

We kiezen er voor experts uit het buitenland te betrekken bij de uitvoering van het onderzoek. Zij zijn deskundigen in hun land op dit terrein, zijn op de hoogte van het systeem en de wet- en regelgeving en hebben het voordeel dat ze de taal van het betreffende land machtig zijn. Eventuele taalbarrières bij het literatuuronderzoek worden hiermee beslecht. Uit ieder geselecteerd land is een ervaren onderzoeker gevraagd een nationaal rapport te schrijven.

De nationale rapporten worden beschreven aan de hand van een vooraf door UvT/OSA opgesteld format met concrete vragen. Het format draagt er toe bij dat de nationale beschrijvingen op uniforme wijze gebeurt. Dit vergroot de vergelijkbaarheid. Aan de hand van het definitieve format zal per land o.a. het systeem, relevante wet- en regelgeving, vormen van ondersteuning die aangeboden kunnen worden aan de jonggehandicapten en werkgevers en de praktijkervaringen worden beschreven. De beschrijving van het nationaal rapport gebeurt aan de hand van deskresearch/literatuuronderzoek door de onderzoekers uit het betreffende land.

We vragen de buitenlandse onderzoekers per land twee best practices /goede praktijkvoorbeelden uit hun land op te sporen en te beschrijven. De UvT/OSA vervult ten aanzien van het veldwerk een coördinerende rol.

5) Overige informatie

Het onderzoek richt zich met name op de externe factoren (Systemen, Wet- en regelgeving, beschikbare voorzieningen/instrumenten, betrokken organisaties etcetera) en is beschrijvend van aard

Definitie doelgroep 'jonggehandicapten'

Met Wajong vergelijkbare groepen. Dit zijn personen die voordat zij de arbeidsmarkt zouden kunnen betreden geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn (geworden) door een ziekte, handicap, gebrek/stoornis. Het gaat om mensen die voor het bereiken van de volwassenheid al geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn. Dit betekent dat er ook oudere "jonggehandicapten" zijn en dat de term jonggehandicapten niet alleen met jongeren moet worden geassocieerd.

---

³ België, Duitsland, Denemarken, Groot Brittannië, Ierland, Tsjechië

2.7 Astri 'Stages voor studenten met een beperking'

Stages voor studenten met een functiebeperking

Project van AStri met subsidie van UWV, (2007-2008), contactadres: Femke Reijenga, f.reijenga@astri.nl, 071 5124903)

Van jonggehandicapten mag verwacht worden dat juist de hoogopgeleiden de meeste kansen zouden hebben op het vinden van een adequate baan. In de praktijk (bron: expertisecentrum Handicap + Studie) ervaren ook deze jongeren problemen bij het vinden en behouden van een goede stageplaats. Stages vormen een essentieel onderdeel in een studie. Een succesvolle stage is belangrijk omdat veel studenten juist door hun stage een baan vinden: dan wel bij het stagebedrijf, dan wel bij een ander bedrijf dat prijs stelt op de werkervaringen die de student tijdens de stage heeft opgedaan.

Het onderzoeksproject van AStri beoogt aanknopingspunten te bieden ter verbetering van de kans op een succesvolle stage voor studenten uit het hoger onderwijs met een functiebeperking, teneinde hun kans op de arbeidsmarkt te vergroten. Het maatschappelijk belang ligt niet alleen bij het bevorderen van de arbeidsparticipatie van jonggehandicapten en het potentieel verminderen van de instroom in de Wajong. Voor opleidingsinstellingen is van groot belang om te weten hoe zij een groeiende groep studenten met een functiebeperking optimaal kunnen begeleiden in hun studie en hen kunnen voorbereiden om met behulp van de in hun studietijd opgedane vaardigheden daadwerkelijk werk op hun niveau te vinden. Voor werkgevers is het van belang om in de nabije toekomst voldoende en voldoende gekwalificeerd personeel te kunnen inzetten.

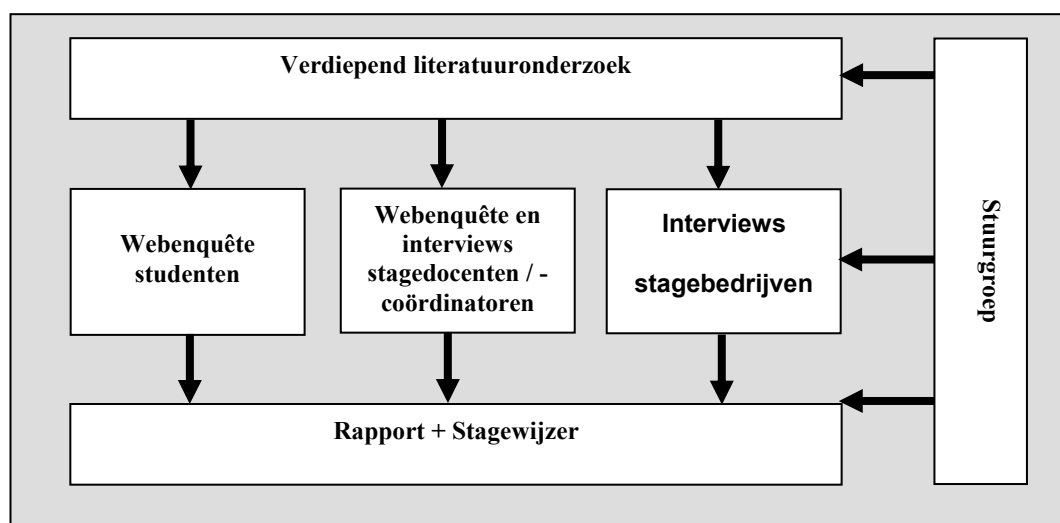
De problematiek van de stages wordt in dit project zodoende niet alleen vanuit het perspectief van de studenten benaderd, maar ook vanuit het perspectief van de opleidingen en de arbeidsmarkt. Het project dient een praktisch doel: het geven van aanbevelingen aan direct betrokkenen, maar ook een meer theoretisch doel: het bijdragen aan de kennis over de arbeidsmarktproblematiek van jonggehandicapten door in te zoomen op het nog redelijk onontgonnen terrein van de stageproblematiek tijdens de opleiding.

Het project wordt uitgevoerd in samenwerking met expertisecentrum Handicap + Studie. Er wordt gebruik gemaakt van een – onlangs door hen opgezet – studentenpanel en van de contacten van Handicap + studie bij alle hogescholen en Universiteiten in Nederland.

Samengevat is het doel van het project: het geven van concrete aanbevelingen aan studenten met een beperking, hun docenten aan de opleidingen, en potentiële stagebedrijven om de kansen op een succesvolle stage – en daarmee op het verkrijgen van geschikt werk – te vergroten. Het eindproduct van het project is een (papieren en digitale) stagewijzer voor studenten, docenten en stagebegeleiders bij bedrijven. Deze wordt door expertisecentrum Handicap + Studie verspreid onder de genoemde doelgroepen.

Onderstaand figuur geeft een overzicht van de verschillende onderzoeksonderdelen.

Figuur 1 Samenhang van de verschillende onderzoeksonderdelen

Voorlopige conclusies van een onderzoek uitgevoerd in samenwerking met expertisecentrum Handicap + Studie. Het onderzoek is gesubsidieerd door het kenniscentrum van UWV.

Lötters, F, Veldhuis, V en Reijenga, F. (2008), COMPETENTIES OF HANDICAP? Stage-ervaringen van studenten met een functiebeperking uit het hoger onderwijs, AStri, Leiden

Doelstelling van het onderzoek

Voor jongeren met een beperking is het niet makkelijk om een geschikte plaats op de arbeidsmarkt te vinden. De problemen beginnen al voordat ze afgestudeerd zijn: uit onderzoek van het Verwey Jonker instituut in 2005 blijkt dat studenten met een beperking (uit het hoger onderwijs) veel problemen hebben bij het vinden, behouden en voltooien van een stage. Stages bereiden studenten voor op werk en vaak leiden stages tot banen. Dit zet studenten met een beperking op een extra achterstand. Daarom doet AStri, samen met het expertise centrum Handicap + Studie onderzoek naar deze stageproblematiek. Het onderzoek met webenquêtes en interviews onder studenten, stagecoördinatoren, docenten en stagebegeleiders bij werkgevers, moet leiden tot bruikbare tips en aanbevelingen voor alle partijen om de kans op een succesvolle stage te vergroten. Het onderzoek zal resulteren in een "stagewijzer" die meteen na de zomervakantie van 2008 door Handicap + Studie verspreid zal worden.

De studenten

Onder studenten met een beperking uit het hoger onderwijs is een webenquête uitgezet naar hun stage-ervaringen. Van de 508 aangeschreven studenten hebben 246 (48%) de enquête ingevuld. Van deze groep kwam 26% uit het studentenpanel van Handicap + Studie en 75% uit andere projecten van Handicap + Studie. Van de 246 studenten die de vragenlijst starten gaf 34% aan nog geen stage te zoeken en/ of stage te lopen. Deze groep hoefde de vragenlijst niet verder in te vullen. Uiteindelijk hebben 163 studenten (32% van de totale groep) de vragenlijst geheel ingevuld.

Tabel 1 kenmerken van de deelnemende studenten

N=163	percentage
Man / vrouw	21% / 79%
Leeftijd (gem(sd))	24 (5)
Wajong status	19%
Opleiding (HBO / universitair)	94% / 6%
Soort aandoening*	
- concentratie-energie / verwerken van info	65%
- plannen van activiteiten / beschikbare tijd om te werken	39%
- dyslexie / dyscalculie	37%
- aandoening aan het bewegingsapparaat	25%
- auditief/ visueel	17%
- sociale vaardigheden	12%
Zichtbare handicap	9%

*meerdere aandoening mogelijk, daarom telt het niet op tot 100%

De opleiders

Handicap en Studie heeft contactpersonen bij 70 HBO en universitaire instellingen aangeschreven met de vraag emailadressen aan te leveren van stagecoördinatoren of docenten die ervaring hebben met het begeleiden van studenten met een handicap die stage moeten lopen, lopen of hebben gelopen. Uiteindelijk zijn er 283 personen opgegeven voor deelname aan de webenquête. Van de 283 aangeschreven stagecoördinatoren hebben 114 (40%) de enquête ingevuld. Hiervan gaf 11% aan nooit in aanraking te komen met studenten met een handicap. Deze groep hoefde de vragenlijst niet verder in te vullen. Uiteindelijk bleven er 80 stagecoördinatoren (28% van de totale groep) over die de volledige vragenlijst hebben ingevuld.

De werkgevers

Er zijn bij 10 bedrijven (opgegeven door studenten) interviews geweest met de stagebegeleiders bij deze bedrijven.

De ervaringen

Meer dan de helft van de studenten met een beperking uit het hoger onderwijs ondervindt problemen bij het vinden en/of doorlopen van een stage. De belangrijkste problemen zijn:

- het niet (voldoende) ter sprake brengen van de beperkingen en mogelijkheden
- angst voor negatieve beeldvorming
- Behoefte aan meer flexibiliteit
- Behoefte aan een betere inschatting van de eigen mogelijkheden.

Vooraf studenten met een combinatie van (fysieke en psychosociale) beperkingen en studenten met alleen psychosociale beperkingen hebben behoefte aan meer hulp. 83 % van de studenten met een combinatie van beperkingen heeft problemen om stages te kunnen voltooien.

De stagecoördinatoren en docenten van de HBO en WO opleidingen noemen (in vergelijkbare mate) dezelfde knelpunten als de studenten zelf. Voor hen is ook moeilijk in te schatten wat een student kan en wat niet en hebben ze behoefte aan meer informatie over de beperking. Daarnaast signaleren zij dat het hen in feite aan

tijd ontbreekt om studenten met een beperking adequaat te begeleiden. De deskundigheid hieromtrent is niet aanwezig bij de opleidingen.

Werkgevers waar studenten met een beperking een stage hebben gelopen, noemen eveneens het gebrek aan kennis over de beperkingen en het gebrek aan tijd voor begeleiding als voornaamste knelpunten. Zij geven wel aan dat ze de competenties belangrijker vinden dan de beperkingen, maar dat voor een goede vervulling van de stage meer duidelijkheid zou moeten zijn over die competenties.

De oplossingsrichtingen

De volgende aanbevelingen zullen in de te ontwikkelen stagewijzer worden uitgewerkt:

1. *Zorg voor openheid en goede informatie.* Alle partijen zijn gebaat bij openheid over de beperkingen en hebben concrete informatie nodig over de consequenties van de beperkingen, zodat daar beter rekening mee kan worden gehouden. Beschikbaar informatiemateriaal van Crossover zou al veel kunnen helpen.
2. *Empowerment:* veel van de studenten die stageproblemen ervaren zijn onzeker over hun eigen mogelijkheden en eigenwaarde. Empowerment (in de vorm van training, coaching, begeleiding) kan hen helpen om hier meer inzicht in te krijgen om zodoende duidelijker hun behoeften te kunnen uiten.
3. *Extra begeleiding:* In de reguliere opleidingen en in de stagebedrijven is over het algemeen onvoldoende tijd beschikbaar voor een adequate begeleiding van studenten met een beperking. Veel van deze studenten hebben wel 'iets extra's' nodig. Vooral studenten met een combinatie van beperkingen zou gebaat zijn bij een stage/jobcoach die zowel hen, de opleider als de werkgever van dienst kan zijn.

2.8 Stichting Mind at Work 'Met rugzak naar werk'

Drs. Elly J. Zeef/ Corine Sonke

Elly.zeef@mindatwork.org/ corine.sonke@mindatwork.org

Startdatum: 01-10-2007, projectduur 18 maanden

1. Doelstelling/vraagstelling

- Adviezen voor het verhogen van het rendement van de LWOO op het VMBO.
- Inzicht in risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten op het VMBO op grond van de LWOO-criteria. Adviezen voor de aanpak hiervan.
- Inzicht in (vroeg) risicofactoren voor Wajong/WWB-instroom op grond van de LWOO-criteria. Adviezen voor de aanpak hiervan.

2. Tot welke resultaten het project leidt:

Inzicht in vroege risicofactoren voor schooluitval en Wajong in het algemeen.

3. Korte omschrijving onderzoeksmethodiek

Het betreft een quasi-experimenteel kwantitatief onderzoek waarbij gegevens gebruikt worden uit de bestanden van scholen (testgegevens van het LWOO-drempelonderzoek, rapportcijfers, ...). De gegevens van een groep leerlingen wordt op vier momenten in kaart gebracht (herhaalde metingen).

- T-1: groep 8 in Almere, gegevens LWOO-drempelonderzoek (schooljaar 2002-2003)
- T0: eind 2e leerjaar VMBO (schooljaar 2004-2005), rapportcijfers
- T+1: eind 4e leerjaar VMBO (schooljaar 2006-2007), diploma, cijferlijsten.
- T+2: huidige situatie m.b.t. studie, diploma, werk, Wajong, WWB

4. Samenvatting inhoud onderzoek

Een groeiend aantal leerlingen heeft grote moeite met de aansluiting tussen school, opleiding en werk. De uitval binnen het VMBO is 31% (en 38% bij het MBO), ondanks het feit dat er diverse steunmaatregelen worden geboden waaronder het LeerWeg Ondersteunend Onderwijs (LWOO). Dit geldt met name voor het VMBO met circa 550.000 leerlingen, waarvan 78.000 leerlingen (14%) zijn geïndiceerd voor LWOO. Uit onderzoek door de Universiteit van Amsterdam blijkt dat een aantal zorgleerlingen structureel buiten de boot valt (Collot d'Escury, 2006). Deze leerlingen lopen een verhoogd risico om geen diploma en startkwalificatie te behalen.

Momenteel zijn er tussen de 8.000 en 8.500 leerlingen binnen het Voortgezet (Speciaal) Onderwijs geïndiceerd als jonggehandicapte, waarvan naar schatting 7.200 tot 7.600 als Wajonggerechtigde zijn geregistreerd bij UWV. Verder zijn er potentiële Wajonggerechtigden die niet als zodanig worden onderkend door hulpverleners, ouders of docenten. Binnen de ROC's zijn dit er minimaal 0,9% (0,9 -7,6%, Stavenuiter en Lammerts, 2005). Het aantal jongeren binnen het Voortgezet Onderwijs (VO) en op de arbeidsmarkt, die door (schijnbare) mildheid van beperkingen niet als jonggehandicapt worden herkend, is onbekend. Het is juist deze verborgen groep jonggehandicapten, die door het uitblijven van ondersteuning, waarschijnlijk een verhoogd risico op vervroegde uitval op school en werk kennen.

Bij de toekenning van LWOO wordt er getoetst op drie gebieden, leerachterstand, IQ en sociaal-emotionele problematiek. De leerachterstand weegt daarbij het zwaarst in het hiërarchische beslismodel. Uit het onderzoek van Collot d'Escury (2006) blijkt echter dat ook leerlingen met (vooral) sociaal-emotionele problemen aan het einde van het tweede jaar VMBO slechtere leerprestaties laten zien en als risico-leerling beschouwd kunnen worden. Zij lopen het risico voortijdig uit te vallen op school en, mogelijk, in het verlengde daarvan tijdens werk. Het is de verwachting dat een leerachterstand blijvend weggewerkt kan worden met extra ondersteuning. Het is echter de vraag of leerlingen met structureel functionele beperkingen (SFB) op cognitief en sociaal-emotioneel niveau deze blijvend kunnen wegwerken met behulp van de LWOO. Alhoewel er voor elk van de beslissingscriteria een verband is aangetoond met leerprestaties en werk (Gagné & St. Père, 2001; Van Dijk & Tellegen, 2001), is er geen theoretische onderbouwing voor de hiërarchie in de beslissingscriteria voor de LWOO. Daarnaast geldt dat, hoewel de Wajong-criteria deels overlappen met de LWOO-criteria, het niet duidelijk is of de leerlingen die op LWOO-criteria gesignaleerd zijn als risico-leerling ook daadwerkelijk een grotere kans hebben om in te stromen in de Wajong/WWB.

Op vier verschillende momenten wordt van één en dezelfde groep (VMBO-)leerlingen bekeken wat de stand van zaken is m.b.t. school en (later) werk.

De volgende gegevens worden daarbij, onder andere, verzameld uit de bestanden van scholen en het UWV:

- T-1: groep 8 in Almere, gegevens van het LWOO-drempelonderzoek (schooljaar 2002-2003)
- T0: eind 2e leerjaar VMBO (schooljaar 2004-2005), rapportcijfers
- T+1: eind 4e leerjaar VMBO (schooljaar 2006-2007), diploma, cijferlijsten.
- T+2: huidige situatie m.b.t. studie, diploma, werk, Wajong, WWB

Op dit moment worden de data verzameld op de scholen.

Tussenresultaten

De activiteiten hebben zich tot nu toe vooral gericht op het in gang zetten van de dataverzameling. In concreto betekende dit het benaderen van scholen, tackelen van privacy-vraagstukken etcetera. Zowel de Almeerse scholen die in het eerdere onderzoek hebben geparticipeerd, als scholen die destijds niet hebben meegedaan,

zijn benaderd. De reacties zijn overwegend positief, maar het concreet toegang tot de gegevens krijgen blijkt ingewikkelder. Er is gestart met de dataverzameling op één school die ook aan het vorige onderzoek heeft meegedaan. Op in ieder geval één andere school kan op korte termijn gestart worden met de dataverzameling. Daarnaast zijn de vraagstellingen aangescherpt en de variabelen geoperationaliseerd.

Referenties

- Bartels, A.A.J. (2001), Het sociale-competentiemodel en de kinder- en jeugdpsychotherapie. Ontstaan, betekenis, stand-van-zaken, toekomst. *Kinder- en jeugdpsychotherapie* (Tijdschrift van de Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychotherapie – VKJP), 28 (2), 5 – 22.
- Bartels, A.A.J. & Spreen, M.A. (2005), Het sociale-competentiemodel en sociale-netwerkanalyse in de forensische psychiatrie. In: C. de Ruiter & M. Hildebrand (red.), *Behandelingsstrategieën bij forensisch-psychiatrische patiënten*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, Cure & Care Development.
- Brouwer, W.H., e.a. (2002). *Cognitive rehabilitation. A clinical neuropsychological approach* (pp. 53-69). Amsterdam: Boom Publishers.
- Collot d'Escury. Wegingsfactoren voor toekenning van LeerWeg Ondersteunend Onderwijs op het VMBO. *Universiteit van Amsterdam*, Interne publicatie
- Van Dijk, H. & Tellegen, P. J. (2001). *Groninger Intelligentietest voor Voortgezet Onderwijs. Supplement bij Handleiding*. Lisse: Swets & Zeitlinger Publishers.
- Gagne, F., & St. Père, F. (2001). When IQ is controlled, does motivation still predict achievement?, *Intelligence*, 30, 71-100.
- Prigatano, 2002; 1999
- Prigatano, G. (2002). Holistic neuropsychological rehabilitation and models of change after brain injury. In: W.H. Brouwer, E. van Zomeren, I. Berg, A. Bouma & E. de Haan (Eds.), *Cognitive rehabilitation. A clinical neuropsychological approach* (pp. 53 – 69) Amsterdam: Boom Publishers.
- Verheij, F., & Van Doorn, E.C. (2002). *Ontwikkeling & Leren: Psychiatrie op school*. Assen: Koninklijke van Gorcum.

2.9 EKZ AMC 'Voorspellende factoren voor succesvolle arbeidsparticipatie van jong- volwassenen in de Wajong met een somatische aandoening sinds de kinderleeftijd'

Voorspellende factoren voor succesvolle arbeidsparticipatie van jongvolwassenen in de WAJONG met een somatische aandoening sinds de kinderleeftijd.

Uitvoerende instelling:	Emma Kinderziekenhuis AMC
Onderzoeker:	Drs EJA Verhoof (Psychosociale afdeling) E.J.Verhoof@amc.uva.nl tel: 020-5663860
Projectteam EKZ AMC:	Dr MA Grootenhuis (Psychosociale afdeling) Dr H. Maurice-Stam (Psychosociale afdeling) Prof dr HSA Heymans (Kindergeneeskunde)
Subsidieverstrekker:	UWV

Inleiding

Een deel van de jongvolwassenen in de Wajong vanwege een somatische aandoening maakt een succesvolle arbeidsintegratie door. Bij veel Wajongeren verloopt arbeidsintegratie ondanks zorgvuldige begeleiding niet succesvol. Mogelijk speelt de manier waarop deze jongvolwassenen op de kinderleeftijd zijn gestimuleerd en zich hebben kunnen ontwikkelen ondanks hun ziekte en behandeling een rol bij de uiteindelijke mogelijke succesvolle arbeidsparticipatie. Daarom vormt de levensloop/ontwikkeling van Wajongeren het ontwerp van onderzoek.

Doelstelling

Doel van dit onderzoek is inzicht te krijgen in:

1. Levensloop als predictor van arbeidsparticipatie: verschillen in de levensloop/ontwikkeling tussen Wajongeren met somatische diagnoses en leeftijdsgenoten uit de algemene bevolking, als ook mogelijke verschillen tussen wel en niet succesvol arbeidsgeïntegreerde Wajongeren met somatische diagnoses.
2. aanvullende predictoren van arbeidsparticipatie, zoals motivatie, persoonlijkheid, sociale aanpassing en het integratietraject.
3. de wijze waarop Wajongeren hun situatie beleven.
  - *subdoelstelling*
Het schatten van het potentiële aantal Wajongeren in Nederland met een somatische aandoening sinds de kinderleeftijd; welk deel van de jongvolwassenen met een chronisch somatische ziekte vraagt een Wajong-uitkering aan?

Aanpak

Voorafgaand aan het hoofdonderzoek wordt een aantal interviews en focusgroepen met Wajongeren met en zonder succesvolle arbeidsparticipatie gehouden om meer inzicht te krijgen in hun ervaringen en de problematiek van de arbeidsintegratie (pilot-onderzoek). Gegevens uit deze interviews en focusgroepen worden gebruikt om aanvullingen te doen op bestaande vragenlijsten.

Vervolgens wordt per onderzoeksvraag gebruik gemaakt van vragenlijsten;

1. Levensloop/ontwikkelingmijlpalen: Levensloop Vragenlijst voor Jong-Volwassenen (LVJV)
2. Nog nader te bepalen vragenlijsten gericht op sociale en zelfredzaamheid, en probleemoplossendvermogen, persoonlijkheidskenmerken, motivatie en andere voor het integratietraject relevante factoren, medische achtergrond en hulp/begeleiding.
3. Kwaliteit van leven vragenlijsten.

De onderzoekspopulatie bestaat uit Wajongeren met een somatische aandoening gediagnosticeerd voor het 18^e jaar. Ongeveer 2700 van deze jongeren worden uit de bestanden van het UWV geselecteerd voor het vragenlijstonderzoek. Het onderzoek heeft een geplande looptijd van twee jaar.

Eindresultaten en –producten

De resultaten van het onderzoek worden beschreven in een eindrapport. Dit rapport zal aan-bevelingen bevatten voor interventies gericht op het vergroten van de kansen op arbeidsparticipatie van jongeren en jongvolwassenen die zijn opgegroeid met een somatische aandoening. Het Emma Kinderziekenhuis AMC wil in een vroeg stadium aandacht besteden aan arbeidsparticipatie als onderdeel van de zorg. De uitkomsten van het onderzoek zullen aanknopingspunten bieden voor concrete interventies.

3 Kenmerken per onderzoek

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de kenmerken van de verschillende onderzoeken gestructureerd weergegeven, in twee tabellen per onderzoek. Via een analyse van de onderzoeksvorstellen is allereerst vastgesteld welke kenmerken/rubrieken de ruggengraat van de onderzoeken vormen en snel inzicht geven in de onderzoeken. Dit betreft enerzijds de *doelen* van de onderzoeken, de *doelgroep(en)* waar het onderzoek op betrekking heeft, de *relatie* van de doelgroepen met de wijong en de toegepaste *onderzoeksmethoden*. Deze zijn per onderzoek in een tabel (zie hoofdstuk 3) gerubriceerd.

Een ander belangrijk kenmerk per onderzoek betreffen de factoren die per onderzoek worden gemeten en de instrumenten waarmee deze worden gemeten. Ook deze zijn per onderzoek in een tabel verzameld (hoofdstuk 3). De factoren en meetinstrumenten zijn gerubriceerd volgens het ICF-model (zie bijlage). UWV heeft een voorzet gedaan voor het vullen van de tabellen. De onderzoekers hebben dit vervolgens aangevuld en verbeterd. Onderstaand worden de rubrieken uit de beide tabellen toegelicht.

Doelgroep

In de tabel is opgenomen op welke doelgroep(en) het onderzoek zich richt en overlap met subgroepen uit de wijong. Ook wordt weergegeven of er sprake is van overlap met een of meer van de subdoelgroepen uit de wijong.

Toegepaste onderzoeksmethoden

Per voorstel worden de onderzoeksmethoden geïnventariseerd. Dat is om een aantal redenen praktisch. Het geeft in de eerste plaats per voorstel inzicht in de wijze waarop resultaten worden verzameld, en daarmee inzicht in de wijze waarop deze kunnen worden geïnterpreteerd. Daarnaast geeft het een overzicht van te verwachten tussenresultaten op korte en langere termijn. Op korte termijn lenen inzichten uit literatuur, expertmeetings, gesprekken met sleutelfiguren, zich waarschijnlijk goed voor uitwisseling met andere onderzoekers. Afstemming kan aan de orde zijn als dezelfde doelgroepen worden benaderd voor verschillende onderzoeken, bijvoorbeeld onder werkgevers, re-integratiebedrijven, betrokkenen bij expertmeetings, etc. In hoofdstuk 7 wordt hierover extra informatie gegeven.

Rubricering onderzochte factoren/meetinstrumenten per subsidieonderzoek

In de onderzoeken staat bevordering van de participatie van jongeren met functionele beperkingen centraal. Het betreft complexe problematiek, omdat de participatiemogelijkheden van de jongeren samenhangen met een breed scala van factoren. Niet alleen stoornissen en beperkingen hebben invloed op de participatie, maar ook andere persoonsfactoren die de jongere zelf betreffen en factoren uit zijn omgeving. De uitdaging is om ondanks deze complexiteit en de grote verscheidenheid in doelgroepen overzicht en inzicht te bieden in kennisverwerving mbt de verschillende onderzoeken. In het kader van de wijongonderzoeken is daarvoor gebruik gemaakt van een bestaand conceptueel model, nl. het door de wereldgezondheidsorganisatie ontwikkelde iCF-model. De kern van dit model wordt gevormd door vijf aandachtsgebieden. De aanname is dat deze aandachtsgebieden in principe alle factoren omvatten die van belang zijn ivm met participatie(problemen).

Aandachtsgebieden ICF

De ICF-aandachtsgebieden zijn 'vrij vertaald': stoornissen, beperkingen, participatie(problemen), persoonlijke factoren en externe factoren. Elk van de aandachtsgebieden bevat diverse factoren/begrippen. Bijvoorbeeld: de externe factoren bevatten de externe van invloed zijnde factoren, zoals bij het re-integratieproces betrokken actoren, voorzieningen, arbeidsmarkt, etc. De persoonlijke factoren, bijv. leeftijd, geslacht, maar ook motivatie, opleiding, ontwikkelingsfactoren, sociale achtergrond, etc.

Binnen elk van de wijongonderzoeken is een eigen keuze gemaakt over welke aandachtsgebieden worden benaderd en daarbinnen welke factoren/begrippen. Deze keuze wordt weergegeven in een (voor elk onderzoek eigen) tabel, waarin de factoren per aandachtsgebied zijn gerubriceerd.

Belang van ICF-rubricering ivm Wijong-onderzoek

Het is van belang om op deze manier de gemeten factoren/begrippen te rubriceren. Op deze manier wordt namelijk snel inzicht verkregen in de kennisverwerving van de onderzoeken, de onderlinge raakvlakken en de overlap op deelgebieden.

De kennisverwerving binnen de wajong subsidieonderzoeken richt zich, in grote lijnen, op onderzoek naar de invloed van diverse factoren/relaties uit de aandachtsgebieden op participatie. Het aantal factoren dat mogelijk invloed heeft op de participatie is te groot is om in èèn onderzoek te benaderen. Tegelijkertijd is onvoldoende bekend welke factoren het meest van belang zijn in het kader van participatie van de doelgroep en hoe ze aan elkaar gerelateerd zijn. Dit leidt, zoals uit gesprekken met enkele onderzoekers blijkt, tot moeilijke keuzes over welke factoren wel en welke niet worden meegenomen in het onderzoek. Door de gekozen rubricering wordt per voorstel snel duidelijk welke keuzes zijn gemaakt, evenals de verschillen in keuzes tussen de voorstellen, oevenkomsten, etc. Uitgangspunten van de onderzoeken en belangrijke complexe begrippen kunnen gestructureerd worden besproken evenals voorwaarden voor uniformering en vergelijkbaarheid resultaten.

Bijvoorbeeld: Het begrip arbeidsmogelijkheden en de te verwachten ontwikkelingen in de arbeidsmogelijkheden van een wajonger speelt een belangrijke rol in de discussies over de wajong en, al dan niet expliciet, in de wajongonderzoeken. Het is een moeilijk te operationaliseren begrip omdat de arbeidsmogelijkheden van veel factoren afhangen, zoals eigen kunnen, arbeidsmarkt, sociale en professionele ondersteuning, e.d. Welke begrippen/factoren worden van belang geacht ivm participatiemogelijkheden? Hoe wordt hieraan in de diverse onderzoeken invulling gegeven?

Rubricering meetinstrumenten

In de onderzoeken wordt gebruik gemaakt van diverse meetinstrumenten al dan niet specifiek ontworpen ten behoeve van het onderzoek. Mogelijk zijn deze onderling uitwisselbaar. Daarnaast is inzicht in de meetinstrumenten van belang omdat dit inzicht kan bieden in hoeverre eindresultaten van verschillende onderzoeken onderling vergelijkbaar zijn. Dit geldt met name als vergelijkbare begrippen worden gemeten met al dan niet verschillende schalen/meetinstrumenten.

3.1 UMCG 'Participatiemogelijkheden in werk van Wajonggerechtigden'

3.1a UMCG doel(groep) methoden

Doelstelling	1. beschrijving van wajong gerechtigden na instroom in de Wajong 2. relevante factoren mbt arbeidsparticipatie in kaart brengen
Toegepaste Methoden Literatuurstudie, expertmeeting, interviews, enquetes (web-/telefonisch/schriftelijk), volgen cohort, bestandsanalyses, etc.	- Prospectief cohortonderzoek met follow-up periode van 2 jaar - Literatuuronderzoek, - Expertmeeting, - Dossieronderzoek - Vragenlijsten - Interviews met scholen en werkgevers betrokken bij Wajong subgroep 4
Doelgroep omschrijving	Volledige Wajong-instroom gedurende een jaar in Regio Noord (Drenthe, Friesland, Groningen)
Relatie doelgroep met Wajong⁴	alle Wajong-subgroepen

3.1b UMCG factoren/instrumenten

Domeinen	Factoren	Instrumenten 0-meting	Instrumenten follow-up
Beschrijving persoonlijke factoren	- Kenmerken (geslacht, leeftijd, opleidingsniveau) - Psychosociale factoren - Factoren mbt arbeidsvermogen (vaardigheden)	- intakeformulier tbv UWV - vragenlijsten Wajonger	- follow-up formulier tbv UWV - vragenlijsten Wajonger - vragenlijsten scholen - semi-gestructureerde interviews met betrokken actoren
stoornissen ziekten, aandoening, (op welke stoornissen heeft het onderzoek betrekking?)	somatisch psychisch	- intakeformulier tbv UWV - vragenlijsten Wajonger	
functionele beperkingen, op (welke functionele beperkingen heeft het onderzoek betrekking ?)	Alle voorkomende functionele beperkingen	- intakeformulier tbv UWV - vragenlijsten Wajonger	- follow-up formulier tbv UWV - vragenlijsten Wajonger - vragenlijsten scholen - vragenlijsten werkgevers - semi-gestructureerde interviews met betrokken actoren
Participatie, participatieproblemen (uitkomstmaat)	Belemmerende en bevorderende factoren tav arbeidsparticipatie, zowel toeleidingstraject tbv activering/werk als behoud van werk in brede zin (dagbesteding, WSW en regulier werk) Praktische oplossingen actoren voor specifieke problemen	- intakeformulier tbv UWV - vragenlijsten Wajonger	- follow-up formulier tbv UWV - vragenlijsten Wajonger - vragenlijsten scholen - vragenlijsten werkgevers - semi-gestructureerde interviews met betrokken actoren
Externe factoren, zoals - Overige betrokkenen (kenmerken), zoals UWV, werkgever, re-integratiebedrijf, school, jobcoach, etc. - Arbeidsmarktfactoren, - Integratietrajecten - sociale steun - curatieve zorg, wonen, etc.	-Sociale omgeving Wajonger -Betrokkenen bij het integratieproces (bijv. school, werkgever, re-integratiebedrijf, etc.), -Aard begeleidingstraject (procesgang, middelen, betrokken actoren) -Ingezette instrumenten en regelingen	- intakeformulier tbv UWV - vragenlijsten Wajonger - vragenlijsten scholen - vragenlijsten werkgevers	- follow-up formulier tbv UWV - vragenlijsten Wajonger - vragenlijsten scholen - vragenlijsten werkgevers - semi-gestructureerde interviews met betrokken actoren

⁴ Wajong doelgroep omvat de volgende vier subgroepen: 1. geen functionele arbeidsmogelijkheden, 2. dagbesteding, 3. beschermd werk (WSW), 4. doelgroep reguliere arbeidsmogelijkheden

---

-Relatie met zorgtraject

3.2 TNO 'Routekaart naar werk'

3.2a TNO doel(groep) methoden

Doelstelling	<ol style="list-style-type: none"> 1. beschrijving succesvolle combi-interventie(s) gebaseerd op klantprofielen, ten aanzien van begeleiding bij werk, zorg wonen en onderwijs 2. Institutionele en beleidsmatige voorwaarden ivm toepassing van combi interventies,
Toegepaste Methoden Literatuurstudie, expertmeeting, interviews, enquetes (telefonisch), volgen cohort, bestandsanalyses, etc.	<ul style="list-style-type: none"> - Literatuur, - Expertmeting, tweemaal - Prospectief/retrospectief dossier/panelonderzoek, onder 150 werkende en 100 een opleiding volgende jongeren gedurende 18 maanden, waarin drie metingen - Interviews met begeleiders en sleutelfiguren - Analyse bestanden UWV en CBS (EBB, SSB) ivm extrapolatie
Doelgroep omschrijving	15-25- Jarigen met ernstige gedragsproblemen, onderscheiden in 8 verschillende doelgroepen
Relatie doelgroep met Wajong⁵	Deels overlap met subgroep 3 en 4

3.2b TNO factoren/instrumenten

Domeinen	Factoren	Instrumenten
Beschrijving persoonlijke factoren	Kenmerken. Psychosociale factoren, factoren mbt arbeidsvermogen. Wensen, behoeften jongeren tav ondersteuning	TNO, EBB in combinatie met vragen van Ed Berendsen (UWV expertisecentrum) gebruikt bij dossieronderzoek onder Wajongers. Hierin worden vele specifieke onderdelen voor de doelgroep uitgevraagd. Daarom hebben wij deze gebruikt om vragen en aansluitende antwoordcategorieën te ontwikkelen, specifiek gericht op de Wajongers.
stoornissen ziekten, aandoening, (op welke stoornissen heeft het onderzoek betrekking?)	Omschrijving 8 categorieën stoornissen Welke combi-interventie past bij welke gedragsstoornis	<p>Een Vragenlijst over Ontwikkeling en Gedrag (VOG) – voor de herkenning van problemen met emoties en gedrag bij jeugdigen met verstandelijke beperkingen – kan gebruikt worden voor intake, diagnostiek en evaluatie van emotionele gedragsproblemen bij kinderen en jeugdigen met een verstandelijke handicap evenals bij wetenschappelijk onderzoek.</p> <p>De Gedragsvragenlijst voor kinderen, Informatie Leerkracht (TRF, Teacher's Report Form for Ages 6-18) is een vragenlijst waarop leerkrachten vragen kunnen beantwoorden over schoolwerk, functioneren en emotionele en gedragsproblemen.</p> <p>Psychische klachten worden gemeten met twee subschalen van de Nederlandse vertaling van de Depression Anxiety Stress Scales (DASS-21: de Beurs et al., 2001): Depressie en angst. Deze zijn gebruikt in de DMA (formuleringen zijn aangepast) en op basis van TNO onderzoek ingekort tot 4 items per subschaal.</p>
functionele beperkingen, op (welke functionele beperkingen heeft het onderzoek betrekking ?)	gedragsstoornissen	De DiagnoseMethode Activeringspotentieel (DMA) is een diagnosevragenlijst ontwikkeld door TNO om meer inzicht te krijgen in de situatie en de beleving van de cliënt.
Participatie, participatieproblemen	Succesfactoren in de begeleiding naar werk en de rol van nazorg Handvat tav ontwikkeling	De Vragenlijst PrestatieMogelijkheden (hierna: VPM) is een vragenlijst ontwikkeld door TNO. Met de VPM wordt het functioneren van een werknemer zo objectief mogelijk beoordeeld op verschillende competenties die belangrijk zijn

⁵ Wajong doelgroep omvat de volgende vier subgroepen: 1. geen functionele mogelijkheden, 2. dagbesteding, 3. beschermd werk (WSW), 4. doelgroep reguliere arbeidsmogelijkheden

	<p>werkvaardigheden Relatie van begeleidingsaanpak met (arbeids)participatie</p>	<p>voor goed functioneren. Vier schalen zijn afkomstig uit het WorkSkillsonderzoek, een effectstudie naar een interventie gericht op voortijdig schoolverlaters. Voor dit onderzoek ontwikkelde TNO een vragenlijst (met input van oa de DMA) die tevens in het FIT onderzoek zijn toegepast. In et instrument FIT staat de empowerment van mensen met een arbeidsbeperking centraal. FIT heeft als doel dat arbeidsgehandicapten hun arbeidsmogelijkheden en kansen onderkennen door het zelfinzicht en het vertrouwen in eigen te vergroten. Van daaruit zou FIT bijdragen aan de zelfsturing in de loopbaan van arbeidsgehandicapten.</p>
<p>Externe factoren</p>	<p>Betrokkenen zijn re-integratiebedrijf, school, zorgorganisaties, bedrijven Inzicht in (combi) interventies en succesfactoren trajectaanbod en verbetermogelijkheden, ook landelijk Welke assessment methoden zijn geschikt? Kosten/baten van interventies Succesfactoren op terrein zorg, werk, wonen, onderwijs</p>	<p>Dossiersonderzoek/ Interviews/ expertmeetings</p>

3.3 Vilans 'wajong en bedrijfsleven'

3.3a Vilans doel(groep) methoden

Doelstelling	Bevorderen van arbeidsmogelijkheden voor wajongers in grote bedrijven via extrapolatie wajongbanen in MKB
Toegepaste Methoden Literatuurstudie, expertmeeting, interviews, enquêtes (web-/telefonisch/schriftelijk), volgen cohort, bestandsanalyses, etc.	-Literatuur, -Expertmeeting -Interviews sleutelfiguren -Kwantitatieve analyse gegevens clientvolgsysteem gericht op verschillen kleine en grote werkgevers, -Telefonische enquête werkgevers
Doelgroep omschrijving	Wajongers subgroep 3(?) en 4
Relatie doelgroep met Wajong⁶	Zie boven

3.3b Vilans, factoren/instrumenten

Domeinen	Te meten factoren	Instrumenten
Beschrijving persoonlijke factoren	voorkeuren cliënt	Literatuur
stoornissen ziekten, aandoening, (op welke stoornissen heeft het onderzoek betrekking?)	Diagnose, betreft diverse problematiek	-
functionele beperkingen, op (welke functionele beperkingen heeft het onderzoek betrekking ?)	betreft diverse typen beperkingen	Literatuur Expertmeeting, sleutelfiguren Enquête werkgevers
Participatie, participatieproblemen	Plaatsing, type werk, collega's, aantal uren, tevredenheid, duurzaamheid, loonwaarde, kosten, aanpassing functie,	Literatuur Expertmeeting, sleutelfiguren
Externe factoren, zoals - Overige betrokkenen (kenmerken), zoals UWV, werkgever, re-integratiebedrijf, school, jobcoach, etc. - Arbeidsmarktfactoren, - Integratietrajecten - sociale steun - curatieve zorg, wonen, etc.	Re-integratiebedrijf (wijze van begeleiding), UWV werkgever, (kenmerken als grootte, branche, fysieke omgeving, mogelijkheden voor aanpassingen zoals jobcarving, aannamebeleid attitude ervaringen met Wajong, ondersteuning op werkplek, type werk, branche, etc.)	Literatuur Expertmeeting, sleutelfiguren Enquête werkgevers

⁶ Wajong doelgroep omvat de volgende vier subgroepen: 1. geen functionele mogelijkheden, 2. dagbesteding, 3. beschermd werk (WSW), 4. doelgroep reguliere arbeidsmogelijkheden

3.4 Vilans 'De bijdrage van cluster-4 scholen aan de werktoekomst van hun leerlingen'

3.4a Vilans doel(groep) methoden

Doelstelling	Onderzoek naar bijdrage van cluster 4 scholen aan het vinden van betaald werk van de leerlingen en verbetervoorstellen
Toegepaste Methoden Literatuurstudie, expertmeeting, interviews, enquêtes (web-/ telefonisch/schriftelijk), volgen cohort, bestandsanalyses, etc.	-Literatuur -Expertmeting, - na cohort en interviews -een jaar volgen van aselect cohort van 150 leerlingen, tijdens en na schoolperiode -interview met vertegenwoordigers van 15 scholen -interview met 15 leerlingen en direct bij transitie betrokkenen (casestudies)
Doelgroep omschrijving	Cluster 4 leerlingen, o.m. zeer moeilijk opvoedbare kinderen, kinderen met psychische problematiek, kinderen in detentie, maar ook psycho-sociale problematiek
Relatie doelgroep met Wajong⁷	Overlap met subgroep 2, 3 en 4

3.4b Vilans factoren/instrumenten

Domeinen	Factoren	Instrumenten
Beschrijving persoonlijke factoren	ontwikkelingsfactoren kenmerken psychosociale factoren vaardigheden, arbeidsmogelijkheden), inschatting arbeidsvermogen door school en overige betrokkenen oordeel over functioneren van de leerling door school	- Interview met scholen - volgen via 4 meetmomenten via webenquêtes over periode van een jaar.
stoornissen ziekten, aandoening, (op welke stoornissen heeft het onderzoek betrekking?)	Ja (betreft ernstige gedragsproblematiek, ontwikkelingsstoornissen vooral autisme, beperkte psychiatrische problematiek) en Nee, niet alle leerlingen hebben medische problemen	Vraag naar stoornis, gebaseerd op UWV-systematiek
functionele beperkingen, op (welke functionele beperkingen heeft het onderzoek betrekking ?)	Beperkingen samenhangend met gedragsproblemen, Wijzigingen als gevolg van interventies	Webenquête : Vraag naar beperkingen, ook zwaarte. Interventies.
Participatie, participatieproblemen	Type plaatsing (werk stage anderszins) participatieproblemen, arbeidskansen, (doelstelling, toekomst na school, beroep, oordeel over functioneren,) wijzigingen als gevolg van interventies Arbeidsintegratie-opbrengsten van scholen, verdeeld naar 4 uitstroomdoelen (betaald werk regulier, WSW, dagbesteding of vervolgonderwijs)	Vragen en meting over: - uitstroomdoelen - Welke interventies worden ingezet op beperkingen, arbeidsvoorbereiding en plaatsing (maar ook vervolgonderwijs)
Externe factoren, zoals - Overige betrokkenen (kenmerken), zoals UWV, werkgever, re-integratiebedrijf, school, jobcoach, etc. - Arbeidsmarktfactoren, - Integratietrajecten - sociale steun - curatieve zorg, wonen, etc.	Scholen, UWV, re-integratiebedrijf, jobcoach werkgevers cluster 4- onderwijs, beschrijving soort onderwijs, arbeids/activering gerichte inspanningen van school ter voorbereiding naar activering/werk en gericht op werk, knelpunten/mogelijkheden transitieproces school/werk	In de interviews en meting wordt gevraagd naar woonsituatie, overleg met ouders, ondersteuning diverse zorgorganisaties, op werk gerichte organisaties. We brengen in kaart welke sectoren van de arbeidsectoren de leerlingen op worden voorbereid, hoe en of ze er ook terecht

⁷ Wajong doelgroep omvat de volgende vier subgroepen: 1. geen functionele mogelijkheden, 2. dagbesteding, 3. beschermd werk (WSW), 4. doelgroep reguliere arbeidsmogelijkheden

3.5 Breed Platform Verzekerden en Werk 'Jonggehandicapten op de arbeidsmarkt'

3.5a BP&V doel(groep) methoden

Doelstelling	Inzicht in praktijkervaringen van jonggehandicapten op de arbeidsmarkt
Toegepaste Methoden Literatuurstudie, expertmeeting, interviews, enquêtes (web-/ telefonisch/schriftelijk), volgen cohort, bestandsanalyses, etc.	Kwalitatief inzicht dmv internetenquête op eigen website aangevuld met interviews
Doelgroep omschrijving	Jonggehandicapten: hiermee bedoelen we Wajongers en mensen die op hun 17 ^{de} of tijdens hun studie beperkingen al beperkingen hadden voor werk maar geen recht hebben op Wajong.
Relatie doelgroep met Wajong⁸	Deels overlap wajong subgroep 2, 3 en 4 (met name deze laatste subgroep)

3.5b BP&V factoren/instrumenten

Domeinen	Factoren	Instrumenten
Beschrijving persoonlijke factoren	Persoonskenmerken (geslacht leeftijd opleidingsniveau), ziekte/handicap, belemmeringen voor arbeid, perceptie eigen arbeidsmarktpositie	Webenquete Gestructureerde interviews
stoornissen ziekten, aandoening, (op welke stoornissen heeft het onderzoek betrekking?)	Alle soorten stoornissen, open vraag	Webenquete Gestructureerde interviews
functionele beperkingen, op (welke functionele beperkingen heeft het onderzoek betrekking ?)	Alle beperkingen	Webenquete Gestructureerde interviews
Participatie, participatieproblemen	Ervaringen van de jongeren met vinden van werk, uitoefenen van werk, carrièreperspectief.	Webenquete Gestructureerde interviews
Externe factoren, zoals <ul style="list-style-type: none"> - Overige betrokkenen (kenmerken), zoals UWV, werkgever, re-integratiebedrijf, school, jobcoach, etc. - Arbeidsmarktfactoren, - Integratietrajecten - sociale steun - curatieve zorg, wonen, etc. 	Ervaringen van de doelgroep met diverse externe betrokkenen, bijv. werkgevers, voorzieningen, etc. Welke hulp bij vinden/houden werk Welke voorzieningen?	Webenquete Gestructureerde interviews

⁸ Wajong doelgroep omvat de volgende vier subgroepen: 1. geen functionele mogelijkheden, 2. dagbesteding, 3. beschermd werk (WSW), 4. doelgroep reguliere arbeidsmogelijkheden

3.6 OSA 'Arbeidstoeliding: plaatsing en behoud van werk voor jonggehandicapten, best practices, een Europees vergelijkend onderzoek'

3.6a OSA doel(groep) methoden

Doelstelling	Inzicht in instituties en wetgeving voor met de wajong vergelijkbare doelgroepen in Europa op het punt van arbeidstopleiding, plaatsing en behoud van werk, en inzicht in 'best practices'
Toegepaste Methoden Literatuurstudie, expertmeeting, interviews, enquêtes (web-/telefonisch/schriftelijk), volgen cohort, bestandsanalyses, etc.	Kwalitatief: Per land schrijft een nationale onderzoeker een rapport op basis van deskresearch, en literatuur. Per land twee casestudies mbt best practices/goede praktijkvoorbeelden
Doelgroep omschrijving	In Europa ⁹ met Wajong vergelijkbare groepen. Het gaat dan om: Personen die voordat zij de arbeidsmarkt zouden kunnen betreden geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn (geworden) door een ziekte, handicap, gebrek/stoornis. Het gaat om mensen die voor het bereiken van de volwassenheid al geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn. Dit betekent dat er ook oudere "jonggehandicapten" zijn en dat de term jonggehandicapten niet alleen met jongeren moet worden geassocieerd. We willen daar waar mogelijk onderscheid maken naar de volgende deelgroepen/jonggehandicapten met: A fysieke handicaps/beperkingen/gebreken B verstandelijke beperkingen (van lichte beperkingen tot en met zware beperkingen) C autisme/pdd-nos (Pervasive Developmental Disorder Not Otherwise Specified) D ADHD E overige ontwikkelingsstoornissen/gedragsproblemen/psychische problemen. Echter uit de eerste bevindingen blijkt al dat deze groepen in het buitenland niet op een zelfde manier worden onderscheiden.
Relatie doelgroep met Wajong¹⁰	Relatie met subgroepen 2, 3 en 4

3.6b factoren/instrumenten

Domeinen	factoren	Instrumenten
Beschrijving persoonlijke factoren	Onderzoek focust zich met name op de externe factoren (systemen, wet- en regelgeving, voorzieningen). Het betreft geen onderzoek op micro niveau waarin de persoonlijke factoren worden meegenomen. Wel worden persoonlijke factoren genoemd bij de succesfactoren van de cases (bv motivatie, duwtje in de rug nodig hebben)	
stoornissen ziekten, aandoening, (op welke stoornissen heeft het onderzoek betrekking?)	Het onderzoek richt zich niet op een specifieke stoornis, ziekte, aandoening. Daar waar mogelijk wordt onderscheid gemaakt naar de deelgroepen zoals in tabel 6a vermeld.	
functionele beperkingen, op (welke functionele beperkingen heeft het onderzoek betrekking ?)	Het onderzoek richt zich niet op een specifieke functionele beperking.	

⁹ De volgende zes landen: België, Denemarken, Duitsland, Ierland, Groot Brittanië en Tsjechië

¹⁰ Wajong doelgroep omvat de volgende vier subgroepen: 1. geen functionele mogelijkheden, 2. dagbesteding, 3. beschermd werk (WSW), 4. doelgroep reguliere arbeidsmogelijkheden

---

**Participatie,
participatieproblemen**

Zijn er Europese cijfers bekend met betrekking tot de doelgroep t.a.v. re-integratie, trajecten banen, type werk etcetera?

Externe factoren, zoals

- Overige betrokkenen (kenmerken), zoals UWV, werkgever, re-integratiebedrijf, school, jobcoach, etc.
- Arbeidsmarktfactoren,
- Integratietrajecten
- sociale steun
- curatieve zorg, wonen, etc.

in de zes geselecteerde Europese landen :
Specifieke wet/regelgeving
Voorzieningen/vormen van ondersteuning
Mogelijkheden voor arbeidsparticipatie
Werkklimaat tav jonggehandicapten?
Welke betrokken instituties?
Best practices?

3.7 Astri 'Stages voor studenten met een beperking'

3.7a Astri doel(groep) methoden

Astri	
Doelstelling	Concrete aanbevelingen aan studenten met handicap aan HBO/Universiteit/opleidingen zelf, hun opleidingen en stagebedrijven om succes stages te vergroten. Dient te resulteren in een "Stagewijzer" van expertisecentrum Handicap + Studie
Toegepaste Meetinstrumenten betrouwbaarheid? validiteit?	1. Webenquetes (onder studenten én stagedocenten op HBO/WO instellingen) 2. Itemlijst telefonische interviews (stagebedrijven) 3. Studenten panel Handicap + Studie 4. Contactpersonen handicap + Studie (bij HBO/WO instellingen)
Doelgroep omschrijving	Studenten met functiebeperkingen aan HBO of Universiteit
Relatie doelgroep met Wajong¹¹	Deels overlap met subgroep 4

3.7b Astri factoren/instrumenten

Domeinen	Factoren	Instrumenten
Beschrijving persoonlijke factoren	Persoonlijke kenmerken Inzicht in behoeften ten aanzien van stage	Web enquête onder studenten
stoornissen ziekten, aandoening, (op welke stoornissen heeft het onderzoek betrekking?)	Alle stoornissen, zichtbaar, niet zichtbaar. Wel of geen Wajongstatus.	idem
functionele beperkingen, op (welke functionele beperkingen heeft het onderzoek betrekking ?)	Aard van de problemen ten aanzien van verkrijgen, uitvoeren en behouden van stages (voorbereidend op beroep/werksituatie) als gevolg van de beperkingen	Literatuur, Webenquête onder studenten, webenquête onder stage docenten/coördinatoren, interviews stage docenten/coördinatoren en interviews stagebegeleiders bij bedrijven
Participatie, participatieproblemen	Inzicht in Succes/faalfactoren, procedurele belemmeringen in studieprogramma's en in begeleiding op de onderwijsinstellingen, beeldvorming en info behoeften van stagebedrijven, knelpunten ten aanzien stages (vinden en behouden), Inzicht in behoeften betrokkenen en verbetermogelijkheden	Literatuur, Webenquête onder studenten, webenquête onder stage docenten/coördinatoren, interviews stage docenten/coördinatoren en interviews stagebegeleiders bij bedrijven
Externe factoren, zoals	Inzicht in de rol van stagedocenten/coördinatoren van de opleidingen en mogelijke verbeteringen (ook in curriculum van opleidingen) Belemmeringen en mogelijke oplossingen ten aanzien van stages Welke informatie/facilitering hebben stagebedrijven /opleidingen nodig?	Literatuur, Webenquête onder studenten, webenquête onder stage docenten/coördinatoren, interviews stage docenten/coördinatoren en interviews stagebegeleiders bij bedrijven
<ul style="list-style-type: none"> - Overige betrokkenen (kenmerken), zoals UWV, werkgever, re-integratiebedrijf, school, jobcoach, etc. - Arbeidsmarktfactoren, - Integratietrajecten - sociale steun - curatieve zorg, wonen, etc. 		

¹¹ Wajong doelgroep omvat de volgende vier subgroepen: 1. geen functionele mogelijkheden, 2. dagbesteding, 3. beschermd werk (WSW), 4. doelgroep reguliere arbeidsmogelijkheden

3.8 Stichting Mind at Work 'Met rugzak naar werk'

Algemeen: In het project worden een aantal momentopnames gemaakt op de verschillende meetmomenten. Hoe wordt de factor tijd in de ICF verwerkt? Het lijkt het meest voor de hand te liggen om deze verschillende "opnamemomenten" in de tabel te verwerken. In essentie richten we ons op het proces waarin (een grijze groep) (risico)leerlingen van het VMBO (uiteindelijk) in de Wajong/WWB terecht komt.

Mind at Work gaat ervan uit dat als ziekte en aandoeningen (met name lichte) niet tijdig onderkend worden. Dit leidt tot in de levenslijn specifieke aantastingen van activiteiten, die weer leiden tot bij de levenslijn behorende rem op participatie. Indien de handelingsplannen in de zorg, onderwijs en integratie niet tijdig en eenduidig worden opgesteld naar de mogelijkheden van mensen, ontstaat er een verhoogde kans op belemmering van participatie.

Het onderzoek van Mind at Work beweegt zich op de lijn van stoornissen (IQ), beperkingen en handicaps (emotioneel-sociaal). De onderzochte onderdelen hebben primair hun effect op de externe en persoonlijke factoren. Secundair kunnen externe en persoonlijke factoren de effecten van stoornissen, beperkingen en handicaps versterken

3.8a Mind at Work doel(groep) methoden

Doelstelling	Adviezen voor vroegtijdige ondersteuning van risicoleerlingen op de vmbo teneinde het beroep op wajong/wwb te verminderen. Dit dmv het in kaart brengen van de determinerende variabelen ten aanzien van het behalen van startkwalificatie/werk dan wel aanspraak op wajong/wwb-uitkering.
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Adviezen voor het verhogen van het rendement van de LWOO. 2. Inzicht in risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten op grond van de LWOO-criteria. Adviezen voor de aanpak hiervan. 3. Inzicht in (vroeg) risicofactoren voor Wajong/WWB-instroom op grond van de LWOO-criteria. Adviezen voor de aanpak hiervan.
Toegepaste Methoden Literatuurstudie, expertmeeting, interviews, enquêtes (web-/telefonisch/schriftelijk), volgen cohort, bestandsanalyses, etc.	Bestandsanalyses van leerling-dossiers van risicoleerlingen naar de relaties tussen typen problematiek, LWOO beschikking, startkwalificatie, wajong/WWB-instroom, duurzaam werk. <i>Kwantitatief, volgen cohort, bestandsanalyses op (o.a.) LWOO drempelonderzoek, rapportcijfers 2e en 4e leerjaar VMBO, vorm van arbeidsparticipatie (duurzaam werk, Wajong/WWB, ...)</i>
Doelgroep omschrijving	Risicoleerlingen VMBO (groep die door basisschool wordt voorgedragen voor LWOO) <i>(Risico)leerlingen in het VMBO, potentiële Wajongers</i>
Relatie doelgroep met Wajong ¹²	Deels overlap met subgroep 3, 4

3.8b Mind at work factoren/instrumenten

Domeinen	Factoren	Instrumenten
Beschrijving persoonlijke factoren	Sociaal emotionele problematiek Leerachterstanden/schoolprestaties Intelligentie Toekenning LWOO Schooluitval werk/uitkerings/schoolsituatie drie jaar na VMBO	
	<i>T-1 LWOO-drempelonderzoek (DLE, IQ, SE)</i> <i>T 0 Rapportcijfers VMBO-2</i> <i>T+1 Gegevens VMBO-4</i> <i>T+2 Mate van school-/arbeidsparticipatie</i>	<i>T-1 Testen</i> <i>T 0 Risicoscore</i> <i>T+1 Categoriiaal?</i> <i>T+2 Categoriiaal?</i>
stoornissen ziekten, aandoening, (op welke stoornissen heeft het onderzoek betrekking?)	<i>Stoornissen die bij geboorte reeds bestaan of zich in de loop der tijd ontwikkelen.</i> <i>Niet specifiek bepaalde stoornissen; in zijn algemeenheid stoornissen op het mentale vlak (cognitief, psychisch, sociaal-emotioneel)</i>	

¹² Wajong doelgroep omvat de volgende vier subgroepen: 1. geen functionele mogelijkheden, 2. dagbesteding, 3. beschermd werk (WSW), 4. doelgroep reguliere arbeidsmogelijkheden

functionele beperkingen , op (welke functionele beperkingen heeft het onderzoek betrekking ?)	Beperkingen ten aanzien van school en/of werk voortvloeiend uit sociaal emotionele problematiek, en/of cognitieve problematiek.
Participatie, participatieproblemen	<p><i>Beperkingen op cognitief en/of sociaal-emotioneel gebied die er (in toenemende mate) voor zorgen dat er niet aan de eisen voor school (wordt o.a. niet voldoende geleerd) en werk voldaan kan worden.</i></p> <p>Aangegeven wordt of ex-leerling werkt, schoolopleiding volgt of wajong/wwb-uitkering heeft (aangevraagd) In de analyse wordt getracht een link te leggen naar bevorderende factoren uit onderwijs (mn juiste toepassing LWOO)</p> <p><i>T-1 Basisschool, leerachterstand, IQ, sociaal-emotionele problemen T 0 VMBO-2, risico op voortijdig schooluitval T+1 VMBO-4, diploma, uitval T+2 (vervolg)opleiding, startkwalificatie, uitval, Wajong/SFB, WWB</i></p>
Externe factoren, zoals <ul style="list-style-type: none"> - Overige betrokkenen (kenmerken), zoals UWV, werkgever, re-integratiebedrijf, school, jobcoach, etc. - Arbeidsmarktfactoren, - Integratietrajecten - sociale steun - curatieve zorg, wonen, etc. 	LWOO-toekenning, inzicht in de relatie LWOO/risicoleerling VMBO <p><i>T-1 school, sociaal netwerk T 0 school, sociaal netwerk, LWOO T+1 school, sociaal netwerk, leerplicht T+2 school/werk, sociaal netwerk, leerplicht, jobcoach/UWV, ...</i></p>

3.9 EKZ AMC 'Voorspellende factoren voor succesvolle arbeidsparticipatie van jong- volwassenen in de Wajong met een somatische aandoening sinds de kinderleeftijd'

3.9a. AMC doel(groep) methoden

Doelstelling	Inzicht in voorspellende factoren uit de levensloop voor succesvolle arbeidsparticipatie van jongvolwassenen in het wajong met een somatische aandoening sinds de kinderleeftijd.
Toegepaste Methoden Literatuurstudie, expertmeeting, interviews, enquetes (web-/ telefonisch/schriftelijk), volgen cohort, bestandsanalyses, etc.	Focusgroepen en interviews Ontwikkeling van een gestructureerde vragenlijst op basis van bestaande vragenlijsten en de informatie uit de focusgroepen/interviews Schriftelijke enquête middels vragenlijst onder doelgroep
Doelgroep omschrijving	1. Wajongers met een somatische aandoening die in 2003 en 2004 in de wajong zijn ingestroomd 2. patiëntengroepen Emma kinderziekenhuis AMC tussen 18-28 jaar met chronische somatische stoornis
Relatie doelgroep met Wajong¹³	Doelgroep 1 behoort tot subgroep 3 en 4, doelgroep 2 deels

3.9b. factoren/instrumenten

Domeinen	Factoren	Instrumenten
Beschrijving persoonlijke factoren	Ontwikkelingsmijlpalen (en invloed gedrag ouders) Motivatie Persoonlijkheidskenmerken Probleemoplossend vermogen Sociale aanpassing Kwaliteit van leven Medische achtergrond	Levensloop Vragenlijst Jongvolwassenen, Rest nog nader te bepalen (vragenlijsten)
stoornissen ziekten, aandoening, (op welke stoornissen heeft het onderzoek betrekking?)	Chronisch somatische aandoeningen	
functionele beperkingen, (op welke functionele beperkingen heeft het onderzoek betrekking?)	Beperkingen als gevolg van aandoeningen van de doelgroepen	
Participatie, participatieproblemen	Beïnvloedende factoren op arbeidsparticipatie	
Externe factoren, zoals - Overige betrokkenen (kenmerken), zoals UWV, werkgever, re-integratiebedrijf, school, jobcoach, etc. - Arbeidsmarktfactoren, - Integratietrajecten - sociale steun - curatieve zorg, wonen, etc.	Begeleiding op school Revalidatietrajecten van o.a. Emma kinderziekenhuis Overige hulp/begeleiding	

¹³ Wajong doelgroep omvat de volgende vier subgroepen: 1. geen functionele mogelijkheden, 2. dagbesteding, 3. beschermd werk (WSW), 4. doelgroep reguliere arbeidsmogelijkheden

4 Theoretische concepten

4.1 Overzicht theoretisch kader per onderzoek

In onderstaande tabel wordt per onderzoek informatie gegeven over de theoretische onderbouwing

Onderzoeker	Theoretische onderbouwing
Universiteit Groningen	Ja, Is toegevoegd
TNO routekaart, Edwin de Vos	Ja? Tijdens de constructie van de vragenlijst voor het panelonderzoek is gebruik gemaakt van een aantal bestaande schalen. Om de vragenlijst goed aan te laten sluiten op de doelgroep en haar problematiek zijn de vragen waar nodig aangepast. Ook is het taalgebruik zo eenvoudig mogelijk gemaakt. Tevens heeft het onderzoeksteam vragen ontwikkeld en toegevoegd voor dit onderzoek (TNO). Hieronder zal elke bron worden beschreven. (NB. De relaties uit ICF zijn veelal direct duidelijk. TNO KvL werkt welhaast per definitie vanuit dit model.)
Vilans, wajong en bedrijfsleven,	Nvt
Vilans, cluster-4 scholen Branco Hagen	Nee, Het cluster 4-onderzoek is inventariserend van aard, niet zeer theoretisch. We kunnen een groot aantal aspecten in het ICF-model passen.
Breed Platform OSA	Nee Nee, het is een beschrijvend en vooral vergelijkend onderzoek, aangevuld met goede voorbeelden.
Astri	Het klopt dat er een theoretisch kader ontbreekt. Ik zou graag willen discussiëren over de zin en onzin van het hebben van een theoretisch kader. Het ICF concept lijkt me erg handzaam. Ook handzaam is wellicht een concept waarbij uitgegaan wordt van de persoon, zijn beperkingen en alle stappen én actoren waar deze mee te maken heeft in zijn leven en zijn pad naar werk. Een soort levensloopmodel. Niet iets zwaar wetenschappelijks, sec psychologisch of beleidsmatig. et gaat dan om het onderzoeken van de lijnen in dit model. En voor alle "blokjes/punten" in het model moet de vraag gesteld worden wat knel- en succespunten zijn en in hoeverre ze de andere blokjes/punten kunnen beïnvloeden.
Stichting mind at work	ja
AMC	nvt

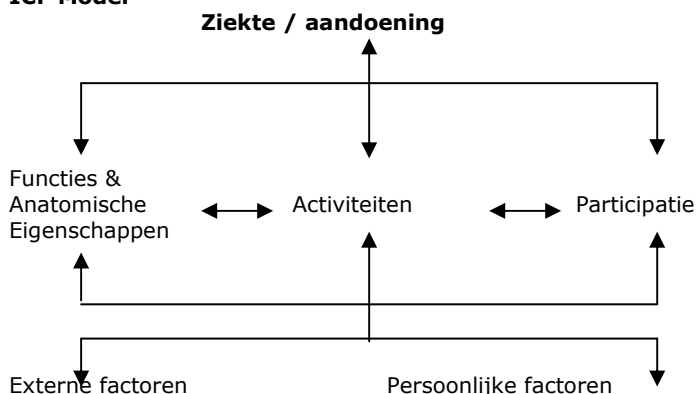
4.2 Inzicht in de theoretische onderbouwing

Van de 9 onderzoeken in het kader van de wajongsubsidies blijkt bij drie onderzoeken sprake van een theoretische onderbouwing. Aan de respectievelijke onderzoekers is gevraagd om deze toe te lichten. Onderstaand de toelichting van achtereenvolgens Sandra Brouwer (UMCG), Edwin de Vos (TNO) en Elly Zeef (Mind at Work).

a. Inzicht in de theoretische onderbouwing van het onderzoek "Participatiemogelijkheden in werk van Wajonggerechtigden: cohort studie met 2-jarige follow-up" UMCG, Sandra Brouwer

Het onderzoek wordt gebaseerd op het ICF-model, waarbij arbeidsparticipatie (in alle vormen) als uitkomstmaat wordt gehanteerd en met name naar persoonlijke en externe factoren wordt gekeken die de arbeidsparticipatie beïnvloeden.

ICF Model

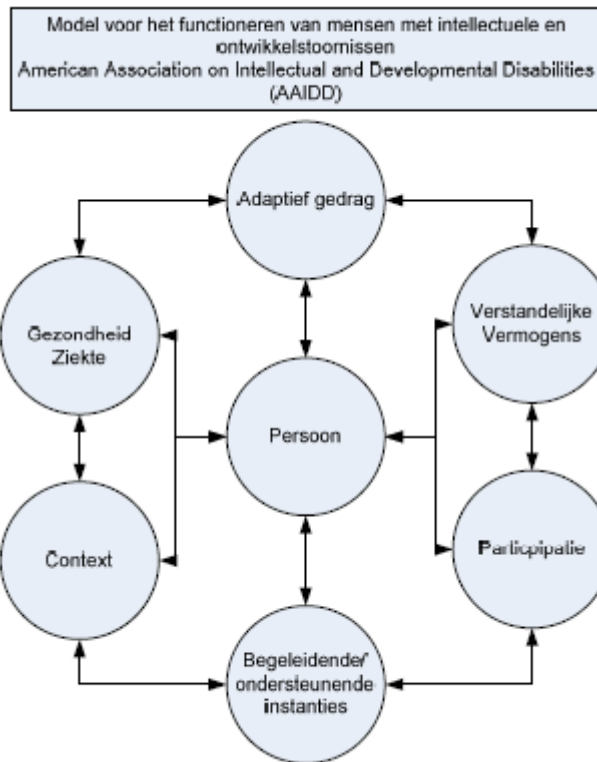
Bron: <http://www.rivm.nl/who-fic/BrochureICF.pdf>

Daarnaast oriënteren wij ons op dit moment op onderstaande twee modellen, die goed aansluiten bij de problematiek. Het ene model is van de American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) en het andere is het zogenaamde LICOR model (Van der Linde, 1994). Onderstaande informatie m.b.t. de twee modellen komt uit de notitie *Participatie een recht!*, samengesteld in het kader van het EQUAL project Preventie en Prevalentie, door UMCG, PROREC en RBO.

Door de American Association on Intellectual and Developmental Disabilities is aan de hand van het ICF-model het AAIDD-model ontwikkeld, specifiek gericht op de doelgroep met een verstandelijke beperking. Dit betreft een grote groep binnen de Wajong. Het functioneren van mensen met een verstandelijke beperking wordt geïnterpreteerd vanuit de interactie van zes factoren (zie figuur 1).

1. De verstandelijke vermogens van de persoon.
2. De vaardigheden van de persoon om zichzelf in het dagelijks leven staande te houden (adaptief gedrag). Het gaat dan om bijvoorbeeld kunnen luisteren, kunnen lezen en kunnen schrijven, zich aan regels kunnen houden, keuzes kunnen maken, en voor zichzelf kunnen zorgen.
3. De psychische en fysieke gezondheid. Het hebben van een chronische ziekte, naast het hebben van een verstandelijke beperking, beïnvloedt het functioneren van de persoon. Sommige aangeboren aandoeningen die samengaan met verstandelijke beperking gaan ook samen met bepaalde chronische ziektes.
4. De participatiemogelijkheden van de persoon. In hoeverre kan de persoon functioneren volgens de verwachting in een bepaalde situatie (thuis, school, werk).
5. De situaties waarin iemand functioneert of moet functioneren. Er kunnen verschillen zijn tussen situaties, bijvoorbeeld thuis versus school, school versus werk. De situatie kan kansen bieden of onthouden aan de persoon.
6. Aanwezige begeleidende en ondersteunende instanties. Het kan dan gaan om instanties die begeleiding en/of ondersteuning geven op het terrein van de hierboven genoemde factoren, maar ook om instanties die bepaalde voorzieningen leveren.

Figuur 1: Functioneringsmodel volgens de American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD)

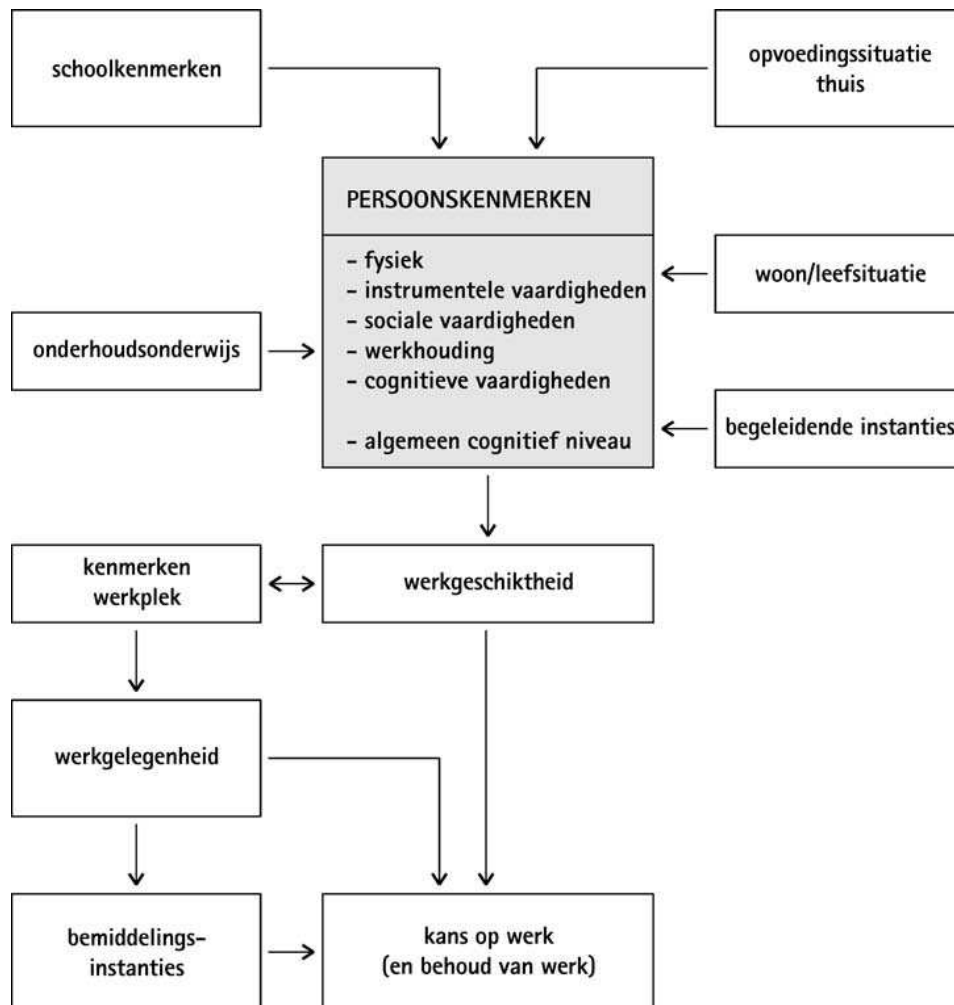
Deze factoren kunnen niet los van elkaar worden gezien. Indien iemand met een verstandelijke beperking in een bepaalde situatie beschikt over adequaat adaptief gedrag, of daarbij adequaat ondersteund wordt via begeleidende of ondersteunende instanties, kan het zijn dat de persoon zonder barrières maatschappelijk kan participeren.

Het model laat zien dat:

- het functioneren in dagelijkse situaties centraal wordt gesteld en niet de ziekte, en/of de aandoening;
- het functioneren plaatsvindt in een spanningsveld tussen competenties (intelligentie en vaardigheden) en eisen van de omgeving; en
- het functioneren positief kan worden beïnvloed door ondersteuningsmogelijkheden.

Het model van de AIDD maakt duidelijk welke factoren van invloed zijn op het menselijke functioneren in de maatschappij. Uit de literatuur blijkt dat het hebben van werk van groot belang is om zelfstandig te kunnen functioneren. Het zorgt zowel voor financiële onafhankelijkheid, als voor sociale contacten en waardering. Het toeleiden naar arbeid van adolescenten met beperkingen blijft achter bij de toeleiding naar arbeid van hun leeftijdsgenoten die zonder beperkingen leven. Het is daarom van belang om te onderzoeken welke factoren van invloed zijn op de werkgeschiktheid van de leerling en de uiteindelijke uitstroom naar werk. Door het Leids Interdisciplinair Centrum voor Onderwijsresearch (LICOR) is onderzocht welke factoren van invloed zijn op de werkgeschiktheid van leerlingen en deze factoren weergegeven in een model (figuur 2), het zogenaamde LICOR model (Van der Linde, 1994).

Figuur 2: LICOR model

Bron: Van der Linde, 1994

Centraal in het LICOR-model staan de volgende persoonskenmerken:

- fysieke -, instrumentele -, sociale -, en cognitieve vaardigheden;
- werkhouding;
- cognitief niveau.

De capaciteiten van de persoon in relatie tot de kenmerken van de school zoals de identiteit van de school, de invulling van het leerplan, de uitwerking van de stage en het pedagogisch-didactisch klimaat, de kenmerken van de sociale omgeving zoals de woon- en leefsituatie, de financiële situatie, de ondersteuning van begeleidende instanties indien daar behoefte aan is, hebben een rechtstreekse invloed op de werkgeschiktheid van een persoon. De uiteindelijke kans op werk hangt ook af van de werkgelegenheid en de wet- en regelgeving die beschikbaar is om mensen te ondersteunen bij het vinden van werk.

Werkgeschiktheid als een profiel van persoonskenmerken vraagt om een sterke koppeling tussen dat profiel en het profiel van de (toekomstige) werkplek. Hoe beter de profielen op elkaar aansluiten, hoe groter de werkgeschiktheid van de persoon.

Op dit moment is echter nog geen besluit genomen over de te gebruiken modellen binnen bovengenoemd onderzoek.

b. Inzicht in de theoretische onderbouwing van het onderzoek Routekaart naar werk, TNO, Edwin de Vos

TNO
Vragen ontwikkeld door het onderzoeksteam van TNO.
UWV
Van Ed Berendsen (UWV expertisecentrum) hebben wij de 'Alternatieve en extra vragen uit UWV vragenlijst' ontvangen. Dit is een vragenlijst die door het UWV is gehanteerd bij een groot dossieronderzoek onder Wajongers. Hierin worden vele specifieke onderdelen voor de doelgroep zijn uitgevraagd. Daarom hebben wij deze gebruikt om vragen en aansluitende antwoordcategorieën te ontwikkelen, specifiek gericht op de Wajongers.
VPM
De Vragenlijst PrestatieMogelijkheden (hierna: VPM) is een vragenlijst ontwikkeld door TNO. Met de VPM wordt het functioneren van een werknemer zo objectief mogelijk beoordeeld op verschillende competenties die belangrijk zijn voor goed functioneren. Deze competenties zijn in de vragenlijst uitgewerkt in uitspraken over concrete gedragingen. Er zijn vijf onderdelen van de VPM gebruikt voor dit onderzoek: Stressbestendigheid en flexibiliteit, Leervermogen, Productiviteit, Zelfstandigheid, Afspraken nakomen. De items zijn aangepast aan de doelgroep van dit onderzoek. Een voorbeeldvraag is 'De jongere stelt vragen als hij/zij iets niet snapt'. De begeleiders konden antwoorden op een Likert-schaal lopend van 1 = helemaal mee eens tot 7 = helemaal niet mee eens. Indien de jongere het gedrag niet hoeft te vertonen kon de begeleider 'kan ik niet beoordelen' aankruisen. Voor meer informatie zie www.werkprestaties.nl .
VOG
Een Vragenlijst over Ontwikkeling en Gedrag (VOG) – voor de herkenning van problemen met emoties en gedrag bij jeugdigen met verstandelijke beperkingen – kan gebruikt worden voor intake, diagnostiek en evaluatie van emotionele gedragsproblemen bij kinderen en jeugdigen met een verstandelijke handicap evenals bij wetenschappelijk onderzoek. De VOG bestaat uit 96 items die betrekking hebben op vijf schalen: 1. Storend/Anti -Sociaal (Disruptive/Antisocial): o.a. grof, liegt, manipuleert anderen, impulsief; 2. In zichzelf gekeerd (Self-Absorbed) : o.a. eet niet eetbare dingen, maakt geluiden die geen spraak zijn, slaat zichzelf; 3. Communicatie-Stoornissen (Communication-Disturbance) : o.a. echolalie, spreekt tegen denkbeeldige anderen, herhaalt telkens woorden of zinnen; 4. Angst (Anxiety): o.a. bang om alleen te zijn, huilt snel om kleine dingen, verlegen; 5. Sociale Beperkingen (Social Relating) : o.a. te weinig actief, ongelukkig, vermijdt oogcontact. Gezien binnen dit onderzoek geen ruimte is voor de totale lijst, is gekozen om op schaalniveau uit te vragen in hoeverre de gedragingen zich in de afgelopen vier weken zijn voorgekomen. Zie ook www.zorgvoorbeter.nl/onderwerpen/over/probleemgedrag/voorbeelden/vragenlijst-over-ontwikkeling-en-gedrag of www.pobos.nl/downloads/pobosbul.pdf
TRF
De Gedragsvragenlijst voor kinderen, Informatie Leerkracht (TRF, Teacher's Report Form for Ages 6-18) is een vragenlijst waarop leerkrachten vragen kunnen beantwoorden over schoolwerk, functioneren en emotionele en gedragsproblemen. De TRF omvat 118 probleemvragen waarvan 93 ook op de CBCL/6-18 voorkomen. De andere vragen gaan over gedrag dat ouders niet goed kunnen waarnemen, zoals: vindt het moeilijk om aanwijzingen op te volgen, stoort andere leerlingen, veroorzaakt onrust in de klas. De TRF omvat de schalen Teruggetrokken, Lichamelijke klachten, Angstig/Depressief, Sociale Problemen, Denkproblemen, Aandachtsproblemen, Delinquent Gedrag, Agressief Gedrag, Internaliseren, Externaliseren. Gezien binnen dit onderzoek geen ruimte is voor de totale lijst, is gekozen om op schaalniveau uit te vragen in hoeverre de gedragingen zich in de afgelopen vier weken zijn voorgekomen. Het uitgangspunt hierbij was de VOG, de onderwerpen zijn aangevuld met de TRF. http://www.aseba.nl/vragenlijsten.htm http://www.kenniscentrum-kjp.nl/?id=519 http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2005-0517-200117/app1.pdf
DASS
Psychische klachten werden gemeten met twee subschalen van de Nederlandse vertaling van de Depression Anxiety Stress Scales (DASS-21: de Beurs et al., 2001): Depressie en angst. Deze zijn gebruikt in de DMA (formuleringen zijn aangepast) en op basis van TNO onderzoek ingekort tot 4 items per subschaal. Voorbeelditems zijn: "Ik had geen plezier in wat ik deed" (depressie); "Ik was bang dat ik in paniek kon raken (angst). De cliënt wordt gevraagd aan te geven in hoeverre de items de afgelopen week op hen van toepassing waren. De cliënt kan antwoorden op een Likert-schaal lopend van 0 = bijna nooit tot 3 = heel vaak. De DASS is een

veelgebruikt meetinstrument die getoetst is op zijn betrouwbaarheid en validiteit.

WorkSkills

Vier schalen zijn afkomstig uit het WorkSkillsonderzoek, een effectstudie naar een interventie gericht op voortijdig schoolverlaters. Voor dit onderzoek ontwikkelde TNO een vragenlijst (met input van oa de DMA) die tevens in het FIT onderzoek zijn toegepast. De vier onderdelen zijn:

- Schoolintentie. De schaal schoolintentie bestaat uit vier items en is afkomstig van Davis et al. (2002). Een voorbeelditem is: 'De komende 4 weken verwacht ik dat ik hard zal werken op school'. De antwoorden lopen op een vijf-punts Likert schaal van 'helemaal oneens' tot 'helemaal eens'. De betrouwbaarheid van deze schaal was goed (Cronbach's alpha was .88).
- Werkintentie. De schaal werkintentie bestaat eveneens uit vier items en is afkomstig van Davis et al. (2002). Een voorbeelditem luidt: 'De komende 4 weken verwacht ik dat ik hard zal werken'. De antwoorden lopen op een vijf-punts Likert schaal van 'helemaal oneens' tot 'helemaal eens'. De betrouwbaarheid van deze schaal was goed (Cronbach's alpha was .87).
- Vertrouwen in school. Alleen schoolgaande jongeren vulden deze vragen in. Deze schaal bestaat uit vijf items. Een voorbeelditem is "ik weet zeker dat ik mijn opleiding aankan. De betrouwbaarheid van deze schaal was goed (Cronbach's alpha was .88).
- Vrouwen in werk. Alleen werkenden vulden deze schaal in. Deze schaal bestaat ook uit vijf items. Een voorbeelditem is: "ik weet zeker dat ik mijn werk aankan". De antwoorden lopen op een vijf-punts Likert schaal van 'helemaal oneens' tot 'helemaal eens'. De betrouwbaarheid van deze schaal was goed (Cronbach's alpha was .87).

FIT

TNO heeft een onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van het instrument FIT. In dit instrument staat de empowerment van mensen met een arbeidsbeperking centraal. FIT heeft als doel dat arbeidsgehandicapten hun arbeidsmogelijkheden en kansen onderkennen door het zelfinzicht en het vertrouwen in eigen te vergroten. Van daaruit zou FIT bijdragen aan de zelfsturing in de loopbaan van arbeidsgehandicapten. Uit dit onderzoek is in het huidige onderzoek twee schalen gebruikt: zelfinzicht en zelfsturing. De vragen zijn aangepast aan de doelgroep van het onderzoek:

De mate van zelfinzicht is bevraagd aan de hand van zes items. Voorbeelden van deze items zijn: "Ik weet waar ik goed in ben" en "Ik weet waar ik goed in ben". Zelfsturing is met vier items bevraagd. Bij zelfsturing gaat het erom in hoeverre iemand zichzelf als eigenaar ziet van zijn (loopbaan)ontwikkeling en zich verantwoordelijk voelt voor het zoeken naar werk. Voorbeelden van items zijn: "Ik vind dat ik er zelf voor moet zorgen dat ik activiteiten heb die bij mij passen".

Beide schalen bleken voldoende betrouwbaar (Cronbach's alpha's varieerden van .71 tot .87).

DMA

De DiagnoseMethode Activeringspotentieel (DMA) is een diagnosevragenlijst ontwikkeld door TNO om meer inzicht te krijgen in de situatie en de beleving van de cliënt. In de vragenlijst komen juist die kenmerken van de cliënt aan bod, waar we door onderzoek en uit de praktijk van weten dat deze relevant zijn om de cliënt effectief en efficiënt te indiceren, begeleiden en die een optimale match tussen cliënt en traject mogelijk maken.

Naast een aantal algemene vragen is een onderdeel hieruit opgenomen in het huidige onderzoek:

- Tevredenheid begeleiding. De mate waarin de jongere tevreden is over de ondersteuning is gebaseerd op de vragen uit de DMA. Deze vragen zijn aangepast. Tevredenheid met de begeleiding wordt gemeten 4 items. Een voorbeelditem is: "Ik zou graag andere begeleiding krijgen". De cliënt kan antwoorden op een 5-punts Likert schaal, lopende van 1 = helemaal mee eens en 5 = helemaal niet mee eens. *Vervolgens wordt een open vraag gesteld: "Is er nog andere hulp die jij graag nog wil krijgen? Zo ja, wat voor hulp?"*.

Zie voor meer informatie over de DMA www.kenuwclient.nl

c. Inzicht in de theoretische onderbouwing ten behoeve van behandeling cliënten, Mind at Work , Elly Zeef

Net zo min als er een theorie is voor "de Wajongere" is er een allesomvattende theorie voor "de LWOO-er". Beide groepen zijn vooral vanuit de praktijk ontstaan. Wel is er evidentie voor de invloed van sociaal-emotionele aspecten op schoolprestaties (Gagne & St. Père, 2001) en het functioneren op het werk (Verheij & van Doorn, 2002). De literatuur waar uit geput wordt komt vooral uit de hoek van de psychologie en (ortho)pedagogiek.

Het (werk)model dat Mind at Work hanteert bij de benadering van zijn cliënten is een combinatie van het reeds jaren erkende Sociaal Competentie Model (Bartels, 2005; 2001) afkomstig uit de forensische jeugdpsychiatrie en de succesvolle holistische benadering uit de neurorevalidatie (Prigatano, 2002; 1999; Brouwer, 2002). Deze benadering kenmerkt zich door een holistische blik naar personen/het functioneren, waarbij ook de balans tussen taken en vaardigheden een belangrijke rol speelt.*

5 Knelpunten

Onderstaande tabel geeft per onderzoek knelpunten weer.

Onderzoeker	Knelpunten
Universiteit Groningen	Wij willen graag aanwezigen vragen of ervaring bestaat met het benaderen en betrekken van jonggehandicapten (waaronder jonggehandicapten met een verstandelijke beperking) bij het onderzoek en o.a. het gebruik van vragenlijsten bij deze doelgroep.
TNO routekaart, Edwin de Vos	Jongeren met ernstige gedragsmoeilijkheden zijn vaak niet in staat zelfstandig een vragenlijst in te vullen en doen dit met behulp van hun vaste begeleiders. Hoe krijg je dan toch een objectief beeld van de jongeren zelf over hun begeleider.
Vilans, wajong en bedrijfsleven,	Aandachtspunten: <ol style="list-style-type: none"> 1. vraagstelling in combinatie met onderzoeksdesign. Het onderzoeksvoorstel is opgesteld vanuit de veronderstelling dat in het midden- en kleinbedrijf (MKB) meer wajongeren werken dan in het grootbedrijf (GB). Uitgaande van totalen klopt dit beeld: dan werken in het MKB meer Wajongers dan in het GB. Er zijn echter ook veel meer bedrijven in het MKB. Als je hiermee rekening houdt is de kans dat er tenminste één wajongere werkzaam is in een bedrijf, in het GB groter dan in het MKB. Het oorspronkelijke vertrekpunt om te bekijken of je op basis van MKB-ervaringen handvatten kunt ontwikkelen voor het GB, komt daarmee in een ander daglicht te staan. 2. in het voorstel is uitgegaan van een kwantitatieve analyse o.b.v de data van één re-integratiebedrijf. TNO bekijkt momenteel de mogelijkheden van de data. We houden er rekening mee dat het bestand (vanwege te geringe aantallen grootbedrijf) te weinig differentiënaar grootteklassen toelaat en dat er mogelijk één extra re-integratiebedrijf moet worden gekozen. Dit moet op korte termijn helder worden 3. De samenstelling van de begeleidingscommissie gaat nog niet voortvarend. We zijn er wel mee bezig, met name ook om een HRM functionaris uit het bedrijfsleven bereid te vinden.
Vilans, cluster-4 scholen Branco Hagen	Knelpunten in het Cluster 4-onderzoek die voor uitwisseling interessant zijn heb ik (denk ik, je kunt niet voor anderen spreken) niet.
Breed Platform	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waar ik zelf nog wel tegenaan loop is dat er naast de UWV onderzoeken op dit moment nog tig onderzoeken naar de populatie 'Wajong' of 'jongeren met een beperking' lopen. Ik zou ook daar wel graag een overzicht van willen hebben. 2. De webenquête loopt op dit moment 2,5 maand. We hebben wat minder respons dan gehoopt (68) en zullen de komende maanden extra PR inzetten om het gewenste resultaten (100-200) reacties te behalen. Daarbij zetten we met name in op het verzamelen van ervaringen van werkende jongeren en Wajongers.
OSA	Wajong is een unieke regeling in Europa. In het buitenland vallen deze jonggehandicapten onder de algemene arbeidsongeschiktheids/invalideitsuitkering. Er is bijna geen cijfermateriaal over de met Wajong vergelijkbare doelgroep in het buitenland, omdat ze niet op een soortgelijke wijze worden geregistreerd. Zijn er bij de Nederlandse onderzoekers nog data/bronnen bekend?
Astri	Omdat ons onderzoekje klein, redelijk concreet en eenduidig is hebben wij weinig knelpunten in het onderzoek ervaren. Het meest lastige wordt nog om de bevindingen te vertalen naar een praktische handleiding. <p>Wel zien we natuurlijk problemen in het doen van onderzoek onder (potentiële) wajongers in het algemeen. Een aantal problemen die ik tegenkwam bij ons evaluatieve onderzoek naar de 90 projecten gefinancierd met Verburggelden was:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het bereiken van de Wajonggroep is lastiger dan het bereiken van andere doelgroepen die te maken hebben met arbeidsongeschiktheid. De groep is

---

minder makkelijk te identificeren, te traceren en soms (bij potentiële jongeren voor de doelgroep) ontbreken vaste kaders, zoals een schoolse setting. UWV bestanden zijn ook niet even toegankelijk en geschikt voor onderzoek

- Vooral bij transities is de behoefte aan begeleiding bij de Wajongers het grootst: daar waar jongeren van zorginstellingen of de verzorging van de ouders (weer) naar school gaan, daar waar zij van scholing naar stages gaan, daar waar zij van school naar arbeidsbemiddelingstrajecten gaan en daar waar zij de arbeidsmarkt op gaan. Dat vergt in de uitvoeringspraktijk om heel gerichte samenwerking. Maar automatisch betekent dit ook voor onderzoek dat er veel samenwerking, afstemming, commitment en inzet nodig is van veel partijen om het onderzoek goed te kunnen uitvoeren.
- Uiteraard brengt dat ook vaak definitie- en afbakeningsproblemen met zich mee. Over wie en over welke context hebben we het wel of niet.
- Werkgevers en de praktijk van Wajongers die aan het werk zijn vormen nog een onontgonnen onderzoeksgebied.
- De gescheiden domeinen in de uitvoering van het beleid leiden tot een complexe, niet adequaat werkende uitvoeringspraktijk. Dat maakt die praktijk moeilijk onderzoekbaar.
- Mede door de Verburgprojecten is er een enorme hoeveelheid kennis ontwikkeld over de Wajongers in de afgelopen 4-5 jaar. Maar die kennis is versnipperd, niet altijd goed gedocumenteerd en onderbouwd. Een schone taak voor Crossover, maar ook voor ons als onderzoekers (en daarom is jouw initiatief voor deze bijeenkomst ook zo relevant!)
- Het klopt dat er een theoretisch kader ontbreekt. Ik zou graag wilden discussiëren over de zin en onzin van het hebben van een theoretisch kader. Het ICF concept lijkt me erg handzaam. Ook handzaam is wellicht een concept waarbij uitgegaan wordt van de persoon, zijn beperkingen en alle stappen én actoren waar deze mee te maken heeft in zijn leven en zijn pad naar werk. Een soort levensloopmodel. Niet iets zwaar wetenschappelijks, sec psychologisch of beleidsmatig. Het gaat dan om het onderzoeken van de lijnen in dit model. En voor alle "blokjes/punten" in het model moet de vraag gesteld worden wat knel- en succespunten zijn en in hoeverre ze de andere blokjes/punten kunnen beïnvloeden.

**Stichting
mind at
work**

AMC nvt

---

6 Andere onderwerpen

In onderstaande tabel de punten die onderzoekers aan de orde willen laten komen:

Onderzoeksgroep	Punten die onderzoeker aan de orde wil laten komen
Universiteit Groningen	publiciteit Wajong onderzoeksprogramma en de lopende projecten
TNO	Wie zijn de (potentiële) wajongers en wat zijn hun participatie mogelijkheden. Hoewel de recente studies een tip van de sluier opwerpen is hierover nog lang geen duidelijkheid. Misschien kunnen we nagaan hoe we dit in relatie kunnen brengen met het ICF-model
Vilans, wajong en bedrijfsleven,	<i>Ik vind de bijeenkomst een prima initiatief. De punten die je noemt in je notitie lijken mij voldoende en vrij compleet. Wij kunnen er volgens mij wel alles in kwijt.</i>
Vilans, cluster-4 scholen	Naast de afstemming van lopende onderzoeken van de laatste subsidieronde, zie ik er ook wel iets in om jullie eigen onderzoek erbij te betrekken. Ik heb soms een andere verklaring of een ander beeld bij de informatie die jullie bv in het cahier presenteren of ook een aanvullende informatievraag (die wellicht een ander licht op zaak kan werpen). Ik vind het zeer de moeite waard om aan verdere theorievorming te doen rond de Wajongproblematiek, maar ik weet niet of je je kunt beperken tot arbeid(sparticipatie).
Breed Platform	Waar ik zelf nog wel tegenaan loop is dat er naast de UWV onderzoeken op dit moment nog tig onderzoeken naar de populatie 'Wajong' of 'jongeren met een beperking' lopen. Ik zou ook daar wel graag een overzicht van willen hebben. Iig van projecten die binnen de organisaties van de onderzoekers lopen of waar zij bij betrokken zijn.
OSA	Ik kan me helemaal vinden bij de voorlopige ideeën voor de dag
Astri	Punten waar ik graag met jullie en de andere onderzoekers over zou willen praten zijn: <ol style="list-style-type: none"> 1. Pure uitwisseling van elkaars onderzoeksconcepten, bevindingen, netwerken (zonder commerciële belangen, achterhouden van strategische informatie, mooi weer verhalen). Echt onbevangen kennisdeling 2. De knelpunten die we in de praktijk én in het onderzoek tegenkomen (en de samenhang daartussen) en hoe wij die denken te kunnen tackelen. 3. Het vertalen van onderzoeksresultaten naar praktische aanbevelingen én naar concrete beleidsvoorstellen die draagvlak zullen hebben in de huidige constellatie. Welke randvoorwaarden zijn daar voor nodig?? Wat vraagt dat van het onderzoek? 4. De noodzaak van een theoretisch kader, dan wel een pragmatisch kader dat draagvlak heeft. En hoe dit kader/concept er uit zou kunnen zien. Brainstormen tot welke meerwaarde dit kan leiden.(Hoe zou ons onderzoek er anders dan nu uitzien als we zo'n kader hadden? Wat weten we dan extra?)
Stichting mind at work	
AMC	nvt

7 Overzicht externe betrokkenen per onderzoek

In onderstaande tabel is per onderzoek aangegeven welke externe partijen betrokken zijn in het onderzoek evenals periode en vorm van betrokkenheid.

Onderzoek	Globale datum Expertmeeting	Interviews Met wie, tijdsperiode	Schriftelijke/telefonische enquetes, Met wie ¹⁴ , tijdsperiode	
Universiteit Groningen	Najaar 2008	Interviews met selectie van scholen, werkgevers, reïntegratie- bedrijven in regio Noord 2009-2010	Vragenlijsten bij inclusie voor Wajonggerechtigden Regio Noord 1-10-08 tot 1-10-09 en follow-up vanaf 1-10-09 Vragenlijsten selectie betrokken scholen, werkgevers, reïntegratiebedrijven in regio Noord bij subgroep 4 (Wajongers in regulier werk) 1-10-09 tot 1-10-11	Sandra Brouwer Sandra.Brouwer@med.umcg.nl 050 3638913/ 06 22571253 Anja Holwerda a.holwerda@med.umcg.nl 050 363 8274 / 06 3066 1233
TNO routekaart	Maart 2008-05-13 en februari 2009; Beg.ciebijeenkomst met ook diverse experts oktober 2007, maart 2008, september 2008, maart 2009, augustus 2009	Oktober 2007 tot maart 2009 (Zie bijlage A bij hoofdstekst	Panelstudie onder 250 jongeren met hun begeleiders en	Edwin de Vos 023-5549952 edwin.devos@tno.nl
Vilans, wajong en bedrijfsleven	Nader te bepalen	Nader te bepalen	Nader te bepalen	Leon Bosch 06-41596058 l.bosch@vilans.nl
Vilans, cluster-4 scholen	Mei/juni 09	Cluster 4 scholen (april/mei 08) Mei 2009 scholen en andere transitie- betrokkenen van ex-leerling	Mei, najaar (afhankelijk van uistroom), 2 maanden en 6 maanden erna	Branko Hagen 030-7892383 b.hagen@vilans.nl
Breed Platform	Beg cie komt bijeem in februari en september.	20 interviews met jonggehandicapten in juni/juli.	Webenquete gericht op jonggehandicapten, maart t/m juli	Neeltje Huvenaars 020 - 4800 333 N.Huvenaars@bpv.nl
	Deelnemers Hilbrand Bruinsma (UWV) Pauline Scherpenhuysen (Handicap en Studie) Maarten Boon (Rea College) Jenny den Hertog (CNV Jongeren) Yolan Koster (CrossOver)			
OSA	Data bijeekomsten begeleidings- commissie 8 Okt 2007 14 Mei 2008 Augustus 2008	Nvt	Nvt	I Borghouts-van de Pas tel: 013-4668066 I.BorghoutsVDPas@uvt.nl Zie bijlage voor een overzicht van leden BC

¹⁴ zie 6

Astri	Nvt. Wel een stuurgroep met leden van Universiteit Utrecht, Hanzehogeschool Zwolle, Handicap + Studie. Juni tweede bijeenkomst. Afronding onderzoek: voor zomervakantie 2008	Interviews 10 stagebedrijven: gedaan mei 2008	Webenquete 500 studenten (respons: 260) en 280 stagedocenten (loopt nog, respons nu op 37%) van HBO/WO instellingen: voorjaar 2008	Femke Reijenga 071-5124903 f.reijenga@astri.nl
Stichting mind at work				Elly Zeef 036-5469570 elly.zeef@mindatwork.org
AMC		Focusgroepen met wajongers met somatische aandoening en ouders van deze jongeren. Juni-sept 2008	Schriftelijke online enquête bij wajongers met chr. somatische aandoening ingestroomd in de wijong in 2003-2004. Jan-maart 2008	Martha grootenhuis 020-5665674 m.a.grootenhuis@amc.uva.nl Eefje Verhoof 020-5663860 e.j.verhoof@amc.uva.nl

BIJLAGE uit UKV 08-I

7. Over kennisontwikkeling voor professionals in participatie

Gezondheidsproblemen vormen voor steeds meer klantgroepen van UWV een belangrijke belemmering bij het zoeken, verkrijgen en behouden van werk. Bij UWV verlenen verzekeringsartsen, arbeidsdeskundigen en re-integratiecoaches professionele dienstverlening aan klanten met beperkingen in functioneren, gericht op arbeidsparticipatie. Die klanten zijn gebaat bij een consistente, op elkaar afgestemde, integrale benadering door deze professionals van hun gezondheidsproblemen in relatie tot werk. Hiervoor is het ICF-model te hanteren als gemeenschappelijk conceptueel kader. Aan de hand van twee recente studies van de WRR wordt ingegaan op de betekenis van mogelijke toekomstige ontwikkelingen in de sociale zekerheid voor de vakontwikkeling van de betrokken professionals.

Participatiebevordering: aan het werk met beperkingen

Beperkingen in lichamelijk en psychisch functioneren, kunnen het gevolg zijn van ziekte, aangeboren stoornissen, maar ook van ongevallen of veroudering. (Ervaren) beperkingen in functioneren spelen niet alleen een rol bij werknemers die een beroep doen op de Ziektewet (voor UWV: Vangnetters) en de Arbeidsongeschiktheidswetten (WAO/WIA/Wajong), maar ook bij een aanzienlijk deel van de werkzoekenden die een beroep doen op WW of WWB. Een derde van de langdurig werklozen met een WW-uitkering geeft aan hinder te ondervinden van gezondheidsproblemen bij het zoeken en verkrijgen van werk¹⁵. Een kwart van de bijstandsgerechtigden is naar schatting van Divosa om gezondheidsredenen in het verleden vrijgesteld van sollicitatieplicht. Bovendien zal een combinatie van factoren er naar verwachting toe leiden dat men in de bedrijven meer en meer geconfronteerd wordt met werknemers die (moeten) blijven doorwerken met beperkingen in functioneren¹⁶. De wetgeving ten aanzien van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid noopt werkgevers en werknemers tot extra re-integratie-inspanningen, ook daar waar voorheen alternatieve exit-routes een optie waren (WAO, VUT, pre-pensioen).

Expertise voor professionele dienstverlening

Participatiebevordering wordt in de uitvoering van de sociale zekerheid gerealiseerd in het directe klantcontact van professionals afkomstig uit verschillende disciplines. Bij UWV zijn dat verzekeringsartsen, arbeidsdeskundigen en re-integratiecoaches. Deze disciplines hebben ieder duidelijk een eigen expertise. Er zijn echter onderling ook raakvlakken en gedeeltelijke overlap in kennis, methodieken en instrumenten voor diagnostiek, prognose en interventie.

Professionele beoordeling, begeleiding en advisering van klanten met beperkingen in functioneren vraagt om specifieke deskundigheid en vaardigheden (zie ook hoofdstuk 3 hierboven). Dit geldt niet alleen voor de dienstverlening aan de (potentiële) werknemer zelf, maar ook voor de dienstverlening aan zijn (potentiële) werkgever. Voor de werknemer of werkzoekende kunnen ervaren gezondheidsproblemen en beperkingen in functioneren een reden zijn om niet te werken, of om geen werk te zoeken. Voor werkgevers kunnen dezelfde gezondheidsproblemen en beperkingen in functioneren een reden zijn om iemand niet in dienst te nemen of te houden. De betrokken professionals moeten voldoende geëquipeerd zijn om een juiste inschatting te maken van de mogelijkheden, beperkingen en wensen van de (potentiële) werknemer, even zo goed als zij een juiste inschatting moeten kunnen maken van de eisen die de (potentiële) werkgever stelt, en de ruimte die de werkgever zou kunnen bieden voor aanpassingen daarvan. Ten opzichte van beide betrokken partijen opereren de betrokken professionals de-medicaliserend en zakelijk, gericht op een optimale uitkomst.

Kennisontwikkeling voor verdere professionalisering

Vanuit de kennisoptiek richten we in dit hoofdstuk de aandacht op de professionele dienstverlening van UWV aan klanten, die bij hun streven naar behoud- of verkrijgen van werk hinder ondervinden van beperkingen in lichamelijk en/of psychisch functioneren. Welke ontwikkelingen en trends vallen er waar te nemen in relatie tot de dienstverlening aan deze klanten? Welke kennis, vaardigheden en attitudes hebben professionals op dit terrein nodig? Evidence-based handelen is in toenemende mate een kwaliteitskenmerk voor alle professionals op het gebied van arbeid en gezondheid, ook bij UWV. Protocolen en richtlijnen zijn het meest gehanteerde vehikel om de

¹⁵ UKV 2007-II, 'Kenmerken van het zittend bestand werklozen', p.40.

¹⁶ E. Berendsen, H. Mulders en J. van Loo (2007), 'Het eerste jaar WIA', ESB, 9 maart 2007, pp.132-135.

actuele stand van kennisontwikkeling in een vakgebied voor een beroepsgroep beschikbaar te maken. De professionals op het terrein van de sociale zekerheid zijn een relatieve achterstand op dit terrein snel aan het inhalen, getuige de talrijke initiatieven tot protocollering en methodisch werken in alle betrokken beroepsgroepen. In toenemende mate wordt daarbij ook gebruik gemaakt van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. Bovendien wordt er, mede vanuit UWV, steeds meer wetenschappelijk onderzoek geïnitieerd dat zich specifiek richt op vraagstellingen rond de (arbeids)participatie van mensen met beperkingen in functioneren. Daarbij gaat het om de ontwikkeling van kennis, methodieken en instrumenten voor diagnostiek, prognose en interventie, met bewezen effectiviteit. In termen van de Kennisagenda van UWV¹⁷: wat werkt voor wie, wanneer en waarom?

Gecoördineerde kennisontwikkeling ter versterking van interdisciplinair samenwerken

Beoordelen, begeleiden en adviseren van mensen met beperkingen in functioneren is het dagelijkse werk van verzekeringsartsen, arbeidsdeskundigen en re-integratiecoaches van UWV. De activiteiten van deze professionals zijn primair gericht op de ondersteuning van hun klanten bij het verwerven of behouden van werk (arbeidsparticipatie), en zolang dat niet (volledig) gelukt is, het beoordelen van het recht op een uitkering (compensatie). Voor de uitvoering van de verschillende wettelijke taken van UWV is samenwerking en communicatie tussen deze drie disciplines een voorwaarde om te komen tot een adequate dienstverlening. Elke discipline brengt daarbij zijn eigen kennis, methodieken en instrumenten in.

De vraag dient zich dan ook aan in hoeverre synergie tot stand gebracht kan worden in de kennisontwikkeling ten behoeve van deze drie groepen professionals. Waar is vakspecifieke kennisontwikkeling nodig en waar is overlap aanwezig in de kennisbehoeften? Kennis is daarbij ruim op te vatten, zowel als kennis van het eigen vakgebied, als kennis van methodieken en instrumenten. Verzekeringsartsen moeten behalve medische kennis, ook een goede notie hebben van de eisen die vandaag de dag in werk worden gesteld en van de omstandigheden waaronder gewerkt wordt. Arbeidsdeskundigen moeten ook goed op de hoogte zijn van de ziektebeelden die (mede) ten grondslag liggen aan beperkingen in functioneren van (potentiële) werknemers, maar eveneens inzicht hebben in recente ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (ook t.a.v. de daar gestelde eisen). Re-integratiecoaches die goed thuis zijn op de arbeidsmarkt moeten ook inzicht hebben in de specifieke problemen van mensen met beperkingen die op zoek zijn naar werk.

Klantperspectief centraal in kennisontwikkeling: het ICF-model

Het handelen van alle betrokken professionals is gericht op bevorderen van de arbeidsparticipatie van één en dezelfde gezamenlijke klant. Die klant is gebaat bij een consistente, op elkaar afgestemde, integrale benadering van zijn gezondheidsproblemen in relatie tot werk. De verdere professionalisering van het handelen van alle beroepsgroepen die hun bijdrage leveren aan de uitvoering van de sociale zekerheid is daarom gebaat bij een gezamenlijk conceptueel kader. Dat kader dient er voornamelijk toe om de ontwikkeling van afzonderlijke vakinhoudelijke invalshoeken, én het daarop gebaseerde professionele handelen van alle betrokken disciplines met elkaar in verband te brengen en te richten op het gezamenlijke doel: participatie. In het bijzonder arbeidsparticipatie van klanten met beperkingen in functioneren.

De Internationale Classificatie van Functioneren (ICF) van de Wereldgezondheidsorganisatie¹⁸ biedt een internationaal aanvaard conceptueel kader dat specifiek ontwikkeld is om de (mogelijke) gevolgen van ziekte op menselijk functioneren in kaart te brengen, en wel *gericht op participatiebevordering*. *Het handelen van de klant zelf, zijn activiteiten, staan daarbij centraal*. Essentieel voor de ICF is het onderscheid naar drie niveaus van menselijk functioneren: als organisme, als persoon en als onderdeel van de maatschappij. Verder onderkent het model in de persoon en in de omgeving gelegen factoren, die het functioneren op deze drie niveaus kunnen bevorderen of belemmeren.

Het model is gemaakt om helderheid te scheppen in de vaak diffuse gevolgen van ziekte, en deze te ordenen in relatie tot andere relevante kenmerken van de persoon en zijn omgeving. Door de globale typering van zijn componenten kan het model volledig zijn. Deze globaal aangeduide componenten en hun onderlinge relaties moeten voor elke klant concreet worden ingevuld. Het ICF-model lijkt bij uitstek geschikt om de noodzakelijke integrerende functie te vervullen ten

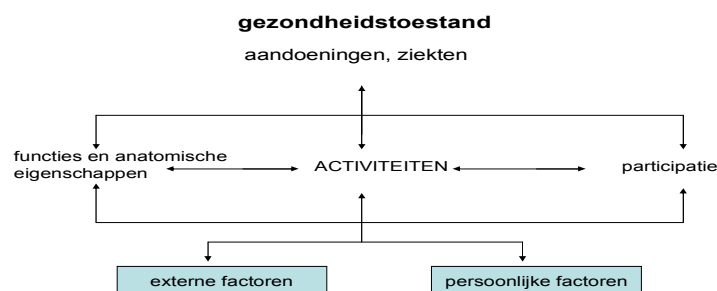
¹⁷ Kenniscentrum UWV, Directie SBK (2007), 'UWV Kennisagenda 2008-2009, Hoofdlijnen', /www.uwv.nl/.

¹⁸ WHO (2002), 'International Classification of Functioning, Disability and Health: ICF', Geneva. Nederlandse vertaling (2002) : 'Internationale classificatie van het menselijk functioneren', Bohn Stafleu van Loghum, Houten.

aanzien van de verdere kennisontwikkeling en het daarop gebaseerde professionele handelen van alle betrokken disciplines¹⁹.

Het ICF model bevat in elementaire vorm alle begrippen die van belang zijn voor de bevordering van arbeidsparticipatie van mensen met gezondheidsproblemen. Het is flexibel doordat de componenten globaal zijn aangeduid en in onderlinge relatie staan²⁰.

Figuur 7.1 Het ICF model

Het menselijk handelen (de activiteiten) staat centraal in ICF-model. De kern van het model wordt gevormd door de as van menselijk functioneren in drie onderscheiden niveaus:

1. het menselijk organisme (lichamelijk en psychisch functies en structuren)
2. activiteiten (persoon)
3. participatie (samenleving)

Ziekte en aandoeningen kunnen aangrijpen op elk van deze drie componenten, rechtstreeks of bemiddeld (via een andere component). Ziekte of aandoeningen kunnen leiden tot vermindering van lichamelijk of psychisch functioneren (stoornissen), die kunnen leiden tot aantasting van activiteiten (beperkingen), die op hun beurt kunnen leiden tot belemmering van participatie (handicaps)²¹. Participatieproblemen kunnen echter ook een direct gevolg zijn van stoornissen zonder dat er sprake hoeft te zijn van beperkingen in functioneren (activiteiten), bijvoorbeeld door gelaatsmisvormingen na ernstige brandwonden. Het proces kan ook in omgekeerde volgorde worden doorlopen. Werkloosheid kan leiden tot ziekte. Verlies van werk (participatie) kan leiden tot verminderde activiteiten en vermindering of verlies van functies (stoornissen) als uiting van ziekte; bijvoorbeeld depressiviteit, verslaving of eetstoornissen. Ook de gevolgen van ongevallen (bijvoorbeeld niet- aangeboren hersenletsel) en van veroudering zijn goed te beschrijven met dit model.

Het is belangrijk om hier te signaleren dat het model zich niet alleen leent voor de analyse van *participatieproblemen* op individueel en groepsniveau, maar ook voor het ontwerpen en toetsen van interventies gericht op *participatiemogelijkheden* op beide niveaus. Sinds enige jaren wordt arbeidsparticipatie meer en meer gezien als een in principe gezondheidsbevorderende activiteit²².

¹⁹ 'Een uitstekend en internationaal breed aanvaard raamwerk voor de ontwikkeling van een door alle betrokken praktische en wetenschappelijke disciplines gedeeld begrippenapparaat', Gezondheidsraad. Verzekeringsgeneeskundige protocollen: Aspecifieke lage rugpijn, Hartinfarct. Den Haag, Gezondheidsraad, 2005.

²⁰ 'Het waardevolle van dit model is dat participatie als belangrijke gezondheidsuitkomst wordt gezien. Ook wordt meteen zichtbaar dat de ziekte of aandoening slechts één van de factoren is die participatie bepalen', J. van der Klink, oratie getiteld 'Werk maken van participatie, 9 oktober 2007, UMCG, Rijksuniversiteit Groningen.

²¹ Met de termen stoornissen, beperkingen en handicaps werden dezelfde drie niveaus van menselijk functioneren aangeduid in de ICIDH, de voorganger van de ICF. De drie-eenheid stoornis, beperking en handicap vormt de hoeksteen van het arbeidsongeschiktheidsbegrip in de sociale zekerheid in Nederland (Schattingsbesluit WAO 2000, 2004; WIA 2005).

²² R.W.B. Blonk (2006), 'Het lukt niet zonder werk. Over psychische klachten, arbeidsparticipatie en herstel.' Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar 'Arbeidsparticipatie en psychische klachten: in het bijzonder activering en re-integratie' aan de Universiteit Utrecht op 29 maart 2006.

Er is inmiddels ook wetenschappelijk onderzoek dat deze benadering ondersteunt, vooral ten aanzien van psychische aandoeningen en klachten van het bewegingsapparaat²³.

Externe en persoonlijke factoren ook van invloed

Een wezenlijk kenmerk van de ICF is de expliciete invloed van *externe factoren* en *persoonlijke factoren* op de participatie, rechtstreeks of via de beide andere niveaus van functioneren. De omgekeerde relatie, vertrekkend vanuit participatie, is vooral aan de orde bij werkhervatting. Bij externe factoren valt te denken aan de arbeidsmarkt, maar ook aan de relevante wetgeving, de werking van de gezondheidszorg, de vormgeving van de sociale zekerheid en dergelijke. Onder persoonlijke factoren vallen in ieder geval alle kenmerken die van invloed zijn op iemands vermogen om arbeidsprestaties te leveren. Voor de hand liggende kenmerken zijn onder andere iemands algemene ontwikkeling, vakkennis, vakbekwaamheden (technische competenties) en algemene gedragscompetenties, waaronder discipline en leervermogen. Daarnaast wordt ook gewezen op het mogelijke belang van persoonlijkheidskenmerken, vooral in hun relatie tot het ontstaan en voortduren van ziekte²⁴. Het arbeidsvermogen van mensen is gebaseerd op aangeboren talenten, geboden en benutte kansen tijdens de ontwikkeling tot volwassene, en wordt verder ontwikkeld in opleiding, training en tijdens de uitvoering van werk. Het arbeidsvermogen kan ook (tijdelijk) worden aangetast door ziekte, letsel na ongeval, of veroudering. Herstel van arbeidsvermogen is een centraal thema in de uitvoering van de sociale zekerheid. Het ICF-model maakt duidelijk dat de aangrijpingspunten voor werkhervatting dan niet alleen in het bevorderen van lichamelijk en psychisch functioneren gezocht moeten worden, maar ook in de persoonlijke en externe factoren.

Belastbaarheid en belasting

Arbeidsdeskundigen en verzekeringsartsen zullen in het ICF-model ongetwijfeld zijn voorganger herkennen, het ICIDH-model²⁵. Vanaf het midden van de jaren 70²⁶ in de vorige eeuw wordt echter in de uitvoeringspraktijk van alledag het begrip '(arbeids)belasting' gebruikt als aanduiding voor het geheel aan eisen en omstandigheden waaraan iemand moet voldoen in werk. Het begrip 'belastbaarheid (voor arbeid)' wordt gebruikt om aan te duiden aan welke eisen en omstandigheden in werk iemand kan voldoen zonder (verdere) schade aan zijn gezondheid. In de uitvoering van de sociale zekerheid wordt van meet af aan onder belastbaarheid verstaan: iemands mogelijkheden en beperkingen om te functioneren (activiteiten te verrichten), zoals ingeschat door de verzekeringsarts. Tegenwoordig gebruikt de verzekeringsarts de Functionele Mogelijkheden Lijst²⁷ (FML) als standaardmethode om zijn inschattingen vast te leggen. Belastbaarheid is in de uitvoeringspraktijk van UWV dus gelijk te stellen aan het domein 'activiteiten' in het ICF-model. Belasting is gelijk te stellen aan het participatiedomein, voor zover het gaat om de eisen en omstandigheden voor arbeidsparticipatie.

In ICF-termen beoordeelt de verzekeringsarts *Ziekte*, *Functionies* en *Activiteiten*. De arbeidsdeskundige beoordeelt de arbeidsmogelijkheden van de cliënt (*Participatie*), gegeven het oordeel van de verzekeringsarts over de beperkingen in functioneren van de cliënt (de *Activiteiten*). De re-integratiecoach benadert de cliënt primair vanuit de arbeidsmarkt en begeleidt de cliënt bij zijn terugkeer daar naar toe (*Participatie*). De huidige wetgeving ten aanzien van arbeids(on)geschiktheid (WIA/WAO/Wajong) laat nauwelijks ruimte voor de invloed van de *Persoonlijke* en *Externe factoren* uit het ICF-model. Om die reden wordt ook wel gesproken van een 'theoretische beoordeling'. Bij re-integratie zijn deze beide factoren echter van cruciaal belang voor een volledige probleemanalyse en een adequaat plan van aanpak.

Participatie van werkzoekenden is arbeidsmarktparticipatie

Re-integratiecoaches en arbeidsdeskundigen hebben de arbeidsmarkt als vertrekpunt voor hun bijdrage aan het bevorderen van arbeidsparticipatie van werkzoekende klanten die beperkingen ervaren in hun functioneren. Bij de uitvoering van die taak is participatie in het ICF-model in eerste instantie te verstaan als arbeidsmarktparticipatie: het bevorderen en ondersteunen van effectief werkzoekgedrag van deze klanten. Als één van de uitgangspunten hanteren coaches en arbeidsdeskundigen daarbij de beperkingen in functioneren zoals die door de verzekeringsarts zijn

²³ Gezondheidsraad (2005). 'Beoordelen, behandelen, begeleiden. Medisch handelen bij ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid'. Gezondheidsraad, Den Haag.

²⁴ o.a. in Gezondheidsraad (2005), 'Behandelen, begeleiden en beoordelen.

²⁵ WHO (1980), 'International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps', Geneva.

²⁶ J.W. Korten (1977), 'Het medisch functioneren binnen de GMD na 10 jaar, of, de groei naar een nieuw verzekeringsgeneeskundig paradigma', in: Arbeidsongeschied, enkele invalshoeken, uitgave ter gelegenheid van tien jaar GMD, pp. 25-33.

²⁷ CBBS Functionele Mogelijkhedenlijst (FML), \www.uwv.nl\

ingeschat, o.a. middels de FML. In ICF-termen: de *Activiteiten*. Op het brede werkkterrein van re-integratie heeft de afgelopen jaren het model van de Amerikaanse onderzoekster Wanberg²⁸ algemeen ingang gevonden (zie UKV 2005-I). Dit model wordt bij UWV onder andere toegepast bij het onderzoek naar de risicofactoren voor langdurige werkloosheid. Het Wanberg model is opgebouwd uit 7 componenten om succes op de arbeidsmarkt te voorspellen:

1. Arbeidsmarkt (zoals ervaren door de klant)
2. Menselijk kapitaal (bekwaamheid, opleiding, persoonlijkheid, persoonskenmerken)
3. Sociaal kapitaal (ondersteunend netwerk: instrumentele, informatieve of emotionele steun)
4. Obstakels (situatieve factoren, persoonlijke belemmeringen, *gezondheid*)
5. Economische noodzaak (financiële bronnen, gezinssituatie, werkloosheidsval)
6. Werkzoekgedrag (intensiteit, kwaliteit, helderheid van het zoeken)
7. Discriminatie (op niet werkgerelateerde aspecten als leeftijd, geslacht, etniciteit)

De (ervaren) belemmeringen ten gevolge van gezondheidsproblemen zijn slechts één van de mogelijke obstakels van component 4 in het Wanberg-model. Voor klanten met (ervaren) beperkingen in functioneren blijken gezondheidsproblemen echter cruciaal voor werkherhvatting te zijn. Het gaat om wat deze werkzoekenden nog (denken te) kunnen presteren in termen van arbeid en het beeld dat werkgevers daar van hebben. Vanwege de focus op *Activiteiten* gericht op *Participatie* in relatie tot ziekte en stoornissen (*functies*) biedt het ICF-model een adequaat conceptueel kader voor de dienstverlening aan deze groep werkzoekenden. Omdat het een generiek model is, dat concreet ingevuld moet worden in overeenstemming met het toepassingsdoel, zijn de componenten uit het Wanberg goed inpasbaar in het ICF-model. Uit component 4 (obstakels) worden de gezondheidsproblemen gelicht, die daardoor beter hanteerbaar worden gemaakt in termen van functioneren (*functies en activiteiten*). De beide overige soorten obstakels van component 4 kunnen deels worden ondergebracht bij de *persoonlijke factoren*, deels bij de *externe factoren* van het ICF-model. Werkzoekgedrag (component 6) is *participatie* in het ICF-model. De componenten arbeidsmarkt (1), sociaal kapitaal (3) en discriminatie (7) zijn een verbijzondering van de *externe factoren*. Menselijk kapitaal (2) en economische noodzaak (5) kunnen worden gezien als voorbeelden van *persoonlijke factoren*. Dit voorbeeld illustreert hoe het ICF-model kan worden gebruikt om een conceptuele samenhang te bevorderen in het denken en doen van verschillende disciplines die betrokken zijn bij de bevordering van arbeidsparticipatie van werkzoekenden met gezondheidsproblemen.

Toekomstige accenten in de taken en rollen van de professionals bij UWV

Recent heeft de WRR twee toekomstverkenningen op het gebied van sociale zekerheid en participatie gepubliceerd (zie Box 7.1). Daaruit valt af te leiden dat beide klassieke componenten van de sociale verzekeringen, compensatie en participatie, ook in de toekomst niet gemist kunnen worden. De inmiddels ontstane onderschikking van compensatie aan participatie moet als blijvend worden beschouwd. Er zal in de nabije toekomst naar verwachting een nieuwe component van sociale verzekering ontstaan die gericht is op het vergroten van 'werkzekerheid' in plaats van 'baanzekerheid'. Het belangrijkste middel daartoe is via opleiding tijdig investeren in 'employability' (inzetbaarheid) van de persoon. Deze wordt steeds vaker aangeduid als burger die klant is van een 'nieuwe overheid'.

Opvallend is dat de analyses en aanbevelingen in dit rapport vrijwel uitsluitend betrekking hebben op *werkenden*. Interessant, zeker voor UWV, is echter de vraag hoe een dergelijke ex ante verzekering ook vorm kan krijgen voor mensen zonder werkgever, en vooral degenen met beperkingen in functioneren ('outsiders'²⁹ als langdurig werklozen, arbeidsongeschikten, 'vangnetters' en Wajongeren).

Opmerkelijk is verder dat de analyses en aanbevelingen in dit WRR-rapport nagenoeg volledig beperkt blijven tot de *aanbodzijde* van de arbeidsmarkt. Waarbij als een dominant gegeven wordt uitgegaan van toenemende flexibilisering van arbeidsverhoudingen en toenemende eisen aan de kwalificatie van werknemers. Uit recente publicaties van de SER valt echter te vernemen dat er nog veel moet gebeuren om deze dynamiek in de arbeidsorganisaties ook werkelijk van de grond te krijgen. Om de kenniseconomie de vereiste ruimte voor ontwikkeling te geven is er in Nederland

²⁸ Wanberg, C. R., Hough, L.M., and Z. Song (2002). 'Predictive Validity of a Multidisciplinary Model of Reemployment Success', *Journal of applied psychology*, 82, 731-744.

²⁹ G. Jehoel-Gijsbers, et al. (2007), 'Beter aan het werk. Trendrapportage ziekteverzuim, arbeidsongeschiktheid en werkherhvatting', SCP, Den Haag.

een ingrijpende verandering nodig van de overwegend nog traditionele bedrijfsvoering³⁰. Onder de noemer *Sociale Innovatie* worden hiertoe tal van initiatieven ontplooid³¹. Het belangrijkste kenmerk daarvan is innovatie van de arbeidsorganisatie gericht op meer regelruimte ('vrijheidsgraden') voor het persoonlijke initiatief en de creatieve inbreng van kenniswerkers. De pleidooien sociale innovatie richten zich hoofdzakelijk op de hoger gekwalificeerde werknemers in de kenniseconomie. Eerdere publicaties van de SER, waarin nadrukkelijk aandacht werd gevraagd voor de ontwikkelingen aan de 'onderkant' van de arbeidsmarkt worden niet in verband gebracht met sociale innovatie, en evenmin met de noodzaak tot persoonlijke initiatieven van (potentiële) werknemers gericht op vergroting van de eigen employability (inzetbaarheid). De kunst zal zijn om ook voor hen 'werkzekerheid' te realiseren in de vorm die de WRR voor ogen staat: niet terugvallen op compensatie (uitkeringen) zolang iemand zijn eigen sociale zekerheid kan bevorderen.

---

³⁰ SER (2006d) Welvaartsgroei door en voor iedereen; Themadocument Sociale innovatie, publicatienr. 06/08, Den Haag'; Task Force Sociale Innovatie (2004), 'Sociale innovatie, de andere dimensie', Den Haag.

³¹ Nederlands Centrum voor Sociale Innovatie, \www.ncsi.nl\

Box 7.1 Trends en toekomstige ontwikkelingen in de sociale zekerheid

De WRR onderkent in een recente studie 4 duurzame hoofdfuncties voor de verzorgingsstaat: verzorgen, verzekeren, verheffen en verbinden³². Verzekeren is de kernfunctie waarbinnen UWV zijn uitvoeringstaken heeft. Verzekeren kent twee wederkerige componenten: rechten en plichten. Recht op compensatie, (gedeeltelijke) financiële schadeloosstellingen bij verlies of ontstentenis van arbeidsinkomen, is verbonden met de plicht om alles in het werk te stellen om zo snel mogelijk uit deze toestand te geraken. Daartoe bevatten de sociale verzekeringswetten (WW, WAO/WIA, Wajong, WWB) allerlei activerende bepalingen en instrumenten, inclusief sancties. Beide componenten behoren van meet af aan tot de sociale zekerheidswetten (vanaf de Ongevallenwet, 1901)³³. Tot aan eind jaren tachtig van de vorige eeuw heeft het element compensatie voorop gestaan in de uitvoering, en de praktijk van de professionals gedictieerd. Vanaf die tijd (1990) werd het accent meer en meer gelegd op activering (de plichten). Aanvankelijk stonden hoofdzakelijk budgettaire overwegingen voorop: bezuinigingen op de overheidsuitgaven en goedkoper maken van arbeid in Nederland (concurrentiepositie). Inmiddels is vergroting van de arbeidsparticipatie een hoofddoel van het regeringsbeleid, noodzakelijk om de financiering van de sociale zekerheid in zijn totaliteit, inclusief zorg en onderwijs (verheffen) veilig te stellen, en de maatschappelijke samenhang te bevorderen (verbinden). Het UWV-motto "Werk boven uitkering" geeft deze omslag weer: compensatie wordt in dienst van arbeidsparticipatie gesteld (Work First WWB, herbeoordeling WAO-ers, uitkeringsregime WGA: hogere uitkering bij werk, lagere uitkering bij niet- of onvoldoende werken).

Voor de professionals van UWV betekent deze omslag, dat er meer aandacht nodig is voor het (helpen) ontdekken van resterend arbeidsvermogen en van (potentiële) arbeidsmogelijkheden.

In een ander recent advies constateert de WRR³⁴ dat er door de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (globalisering van de economie, Europese integratie) en demografische ontwikkelingen (vergrijzing, ontgroening) geen alternatief is voor vergroting van de arbeidsdeelname van de (potentiële) beroepsbevolking. Bovendien zal die arbeidsparticipatie zich gaan afspelen in steeds flexibeler arbeidsverhoudingen (transities van werknemers binnen- en tussen bedrijven), die de werknemers nopen tot voortdurende aanpassingen. Daarom zullen werknemers permanent moeten investeren in het onderhouden en verbeteren van hun arbeidskwalificaties, aangeduid als "employability" (inzetbaarheid). Volgens de WRR zijn de nieuwe risico's op baanonzekerheid deels ook op te vangen door een verschuiving van "verzekering tegen inkomensverlies" naar "verzekering tegen baan- of werkverlies". Die verzekering is gelegen in de garantie vooraf van een up-to-date beroepskwalificatie (employability), in plaats van financiële compensatie van baanverlies achteraf. Na de verschuiving in beleid en uitvoering van compensatie naar participatie (die 20 jaar geleden begon) is er nu een verder verschuiving nodig van participatie naar employability, volgens dit WRR-advies. Een nieuwe vorm van sociale verzekering, door vooraf collectief gefinancierde investeringen in de persoonlijke employability van werknemers. Gedacht moet worden aan vergroting van de arbeidskwalificatie in brede zin, niet louter functie- of bedrijfsgericht. Deze investeringen van de werknemer in zichzelf, zijn eigen kansen op de interne en externe arbeidsmarkt, moeten worden gefinancierd door 'verzekeringsarrangementen', eerst in het kader van CAO's en daarna in kaderwetgeving, en verder in de vorm van leer-werktrajecten voor jongeren zonder werkervaring. Inmiddels bevatten veel recent afgesloten CAO's afspraken bevatten over bevordering van employability³⁵.

Voor de professionals van UWV betekent deze ontwikkeling, dat de advisering en begeleiding van werkzoekenden minder op de kortste weg naar werk gericht wordt en meer op duurzame inzetbaarheid (employability), rekening houdend met de (ontwikkeling van) gezondheidsproblemen. Dat vereist uitgebreide expertise op het gebied van opleidingen, studie en beroepskeuze en loopbaanadviesing.

Voor de toekomstige praktijk van de professionals bij UWV is het van belang om te overdenken welke andere vormen van sociale innovatie in de arbeidsorganisaties er mogelijk zijn, gericht op werknemers en werkzoekenden met een lagere opleiding en met beperkingen in hun (sociaal) functioneren. Deze innovatie in bedrijfsvoering zou men naar analogie met employability kunnen aanduiden als 'employmentability' (het opnamevermogen van arbeidsorganisaties). Door bij de wijze van arbeidsdeling en de organisatie van het werk rekening te houden met mensen met beperkingen in functioneren kan de 'employmentability' van een bedrijf worden vergroot. Bij die vorm van sociale innovatie is een adviesfunctie richting werkgever noodzakelijk. Met deze aanpak is in het buitenland al de nodige ervaring opgedaan³⁶. Recent is er ook – op basis van subsidie-onderzoek – een uitwerking aan deze benadering gegeven voor de Nederlandse situatie³⁷. Momen-

³² WRR (2006), 'De verzorgingsstaat herwogen. Over verzorgen, verzekeren, verheffen en verbinden', Amsterdam University Press, Amsterdam.

³³ W.E.L de Boer en E.S Houwaart, eds. (2006), 'Geschiktheid gewogen. Claimbeoordeling en arbeidsongeschiktheid 1901-2005'. TNO Kwaliteit van Leven, Hoofddorp.

³⁴ WRR (2007), 'Investeren in werkzekerheid', Amsterdam University Press, Amsterdam.

³⁵ SZW (November 2007), 'Najaarsrapportage CAO-afspraken 2007'; /www.szw.nl/

³⁶ Griffin, C, Hammis, D. and Geary, T. (2007), 'The job developer's handbook: practical tactics for customized employment', Baltimore, Brookes Publishing.

³⁷ Soest, K. van, Lierop, B. van, Pijl, D. van der, en Crombag, P. (2007), 'Methode Maakwerk. Een handleiding voor het creëren van banen voor mensen met een verstandelijke beperking', Vilans.

teel wordt binnen UWV zelf in de praktijk gekeken of het creëren van aangepast werk in de vorm van leer-werkplaatsen voor Wajongers op steviger methodisch leest geschoeid kan worden. Daarbij wordt – voor de kennisvergaring daaruit - wetenschappelijke ondersteuning geboden door A&O-psychologen van de Radboud Universiteit en de Universiteit van Maastricht. Al met al gaat het hier om eerste stappen op een nog braakliggend kennissterrein.

Uitgaande van de drie genoemde functies van de sociale verzekeringen op het gebied van arbeid die de WRR die onderscheidt, zijn er verschillende taken en rollen te onderscheiden voor de betrokken actoren: de publieke verzekeraar (UWV), de professional (daarvan) en de verzekerde.

Figuur 7.3 Functies van de sociale zekerheid met bijbehorende taken en rollen

	COMPENSATIE	PARTICIPATIE	EMPLOYABILITY
UWV:	Beslisser	Opdrachtgever	Toetsers
Professionals:	Expert	Begeleider/coach	Adviseur/coach
Verzekerde:	Cliënt	Klant	Opdrachtgever

Deze schets roept vragen op als: horen bij deze verschillende rollen ook verschillende handelingscompetenties voor de drie betrokken actoren? Denk aan de verzekerde als cliënt bij de claimbeoordeling. Hij wordt bevraagd en eventueel lichamelijk onderzocht (waarbij het hem niet vrij staat om dat te weigeren of om niet te antwoorden), maar hij wordt verder niet geacht enige invloed uit te oefenen op de uitkomst van de beoordeling. Dan de verzekerde die zich klant mag noemen als het gaat om re-integratie, met name bij de IRO (individuele re-integratieovereenkomst) waarbij aan de cliënt juist een grote handelingscompetentie wordt toegekend. In de toekomst zal de verzekerde als klant het heft steeds meer in eigen handen (kunnen of moeten) nemen. Als 'mondige burger' die autonome beslissingen neemt op basis van keuzemogelijkheden in de dienstverlening. Hierbij wordt uitgegaan van een zekere weerbaarheid van de burger als keuzebewuste klant van publieke dienstverlening, en van de effectiviteit van vraagsturing in de dienstverlening. Over de veronderstelde de weerbaarheid van de burger als keuzebewuste 'consument' en de effectiviteit van de 'vraagsturing' in de sociale zekerheid is nog maar weinig bekend. De eerste ervaringen in uiteenlopende vormen van publieke dienstverlening maken duidelijk dat in ieder geval van de professional andere vaardigheden en attitudes worden vereist³⁸. De (deels) nieuwe taken en (wisselende) rollen zullen ook nieuwe eisen stellen aan de kwalificatie de professionals van UWV. Het schema maakt duidelijk dat niet alleen kennisontwikkeling, maar ook vaardigheden en attitudes voor de verdere professionalisering een belangrijk punt van aandacht zullen moeten zijn.

³⁸ BenM, themanummer publiek management en nieuw professionalisme, 2006, jaargang 33, nr. 3.